

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõuga muudetakse tsiviilkohtumenetluse seadustikku (TsMS) eesmärgiga optimeerida kohtute töökoormust, tõhustada kohtute tööd ja kiirendada kohtumenetlusi. Kohtute töökoormus aasta-aastalt järjest kasvab. Peamiselt väljendub see kohtuasjade lahendamisele kuluva aja pikenedes ning kohtunike ülemäärases töökoormuses.¹ Riigikohus ja esimese ning teise astme kohtud esitasid 2024. aastal Justiitsministeeriumile ettepanekud tsiviilkohtumenetluse optimeerimiseks. Justiitsministeeriumi ja Riigikohtu koostöös koostatud väljatöötamiskavatsuse (VTK) ettepanekuid arutati kohtujuhtide nõupäeval 03.05.2024 ja kohtute haldamise nõukoja istungitel 24.05.2024² ja 19.09.2024. Kohtute esimehed ja kohtute haldamise nõukoja liikmed pidasid väga oluliseks, et Justiitsministeerium leiaks võimalusi kohtute töökoormuse vähendamiseks ja töötaks selleks välja seadusemuudatused.

Eelnõuga tehakse muudatused maksekäsu kiirmenetluse regulatsioonis, millega nähakse ette eriregulatsioon tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete menetlemiseks. Samuti muudetakse täitemenetluse seadustikku ja tehakse erisus sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi esitamise regulatsioonis, mis puudutab tarbijakrediidi nõude kohta tehtud maksekäsu või tagaseljaotsuse alusel toimuvaid täitemenetlusi.

Eelnõuga piiratakse tarbijakrediidilepingutest tulenevate nõuete automaatset tunnustamist pankrotimenetluses, kui need põhinevad maksekäsul või tagaseljaotsusel. Täitemenetluses saavad võlgnikud võimaluse viia tarbijakrediidilepingutest tulenevatel nõuetel põhinevad maksekäsud ja tagaseljaotsused teist korda kohtu ette.

Lisaks muudetakse riigi õigusabi seadust (RÕS), et selgemalt reguleerida riigi õigusabi andmise määruste saatmist ja kättetoimetamist Eesti Advokatuurile. Samuti täiendatakse rakendussätetega tsiviilkohtumenetluse ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seadust (TsMSRS).

Ülevaade eelnõuga kavandatavatest muudatustest

- Luuakse õiguslik alus enam tasutud riigilõivu tagastamiseks kohtu omal algatusel.
- Menetluskulude kindlaksmääramise määruse peale võib edasi kaevata menetluskulude hüvitamiseks õigustatud või menetluskulusid kandma kohustatud menetlusosaline, kui vaidlustatav menetluskulude summa ületab 500 eurot. Praegu on vaidlustatava summa piirmäär 280 eurot.

¹ Kohtute aastaraamat 2023. Maa-, haldus- ja ringkonnakohtute 2023. aasta menetlusstatistika kokkuvõte. Riigikohus, 2023. <https://aastaraamat.riigikohus.ee/maa-haldus-ja-ringkonnakohtute-2023-aasta-menetlusstatistika-kokkuvote>.

² KHN-i 129. istungi protokoll. <https://www.kohus.ee/sites/default/files/dokumendid/129.%20istungi%20protokoll%202024.05.24.pdf>.

- Täpsustatakse isikute ringi, kes võivad esitada menetlusabi määruste peale määruskaebuseid. Muudatuse tulemusena jääb Rahandusministeeriumile õigus esitada määruskaebus siis, kui riik on kohtuasjas menetlusosaline.
- Selleks et kohtunik saaks hagi tagamise avalduse lahendada mõistliku aja jooksul, pikendatakse eelnõuga avalduse lahendamise tähtaega praeguselt ühelt tööpäevalt kolme tööpäevani.
- Suurendatakse lihtmenetluse piirsummat. Muudatuse tulemusel suureneb nende kohtuasjade hulk, kus kohtul on lubatud kasutada lihtmenetluse võimalusi. Kehtiva seaduse kohaselt on lihtmenetluse rahaline piirmäär 3500 eurot põhinõudena ja koos kõrvalnõuetega 7000 eurot. Eelnõu kohaselt oleks piirmäärad vastavalt 5000 eurot ja 10 000 eurot.
- Muudetakse tagaseljaotsuse peale kaja esitamise regulatsiooni. Muudatuse eesmärk on siduda tähtaja algus lahendist, mitte täitemenetlusest teadasaamisega. Muudatuse tulemusena ei ole menetlusosalisel enam võimalust valida, kas esitada kaja lahendist või täitemenetlusest teadasaamisel, ja sellega menetlust venitada.
- Teatud liiki hagita menetlustes tehtud lõpplahendite peale esitatud määruskaebused vaatab läbi üks ringkonnakohtunik.
- Täpsustatakse tarbijate piirarvu regulatsiooni õiguskaitsemeetme määramise esindushagi menetlemisel ja seotakse see kohtu poolt menetlusse lubatud pädeva üksuse esitatud õiguskaitsemeetme määramise esindushagi menetlemise lubatavusega.
- Tunnistatakse kehtetuks säte, mille kohaselt esitatakse Justiits- ja Digiministeeriumile ülevaade riigi õigusabi tasu ja kulude hüvitamiskohustusega isikutelt sissenõudmise kohta.
- Piiratakse tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete esitamist maksekäsu kiirmenetluses selliselt, et maksekäsu kiirmenetluses on võimalik nõuda põhivõlgnevust ja seadusjärgset intressi ning seadusjärgset viivist; sama võlasuhte raames tarbija tehtud tagasimaksud arvestatakse maksekäsu kiirmenetluses ümber ning loetakse tasutuks esimeses järjekorras põhivõlgnevuse ning seejärel seadusjärgse intressi ja seadusjärgse viivise katteks.
- Nähakse ette, et tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete menetlemiseks maksekäsu kiirmenetluses tuleb kohtule esitada vajalik info ja dokumendid.
- Nähakse ette, et juhul kui maksekäsu kiirmenetluses esitatud tarbijakrediidilepingust tuleneva nõude avaldus ei vasta seaduses sätestatud nõuetele, ei nõua kohus puuduste kõrvaldamist, vaid jätab avalduse rahuldamata.
- Nähakse ette, et kohtul on võimalik maksekäsu kiirmenetluses teha avaldajale ettepanek esitada täiendavaid tõendeid.
- Jäetakse menetlusseadustikust välja senine regulatsioon, mille kohaselt kuulus tarbijakrediidilepingust tulenevas nõudes esitatud maksekäsu kiirmenetluse avalduse rahuldamata jätmisel korral riigilõiv teatud juhtudel tagastamisele.
- Pikendatakse tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete alusel makseettepaneku tegemise tähtaega seniselt kümnele päevalt kahekümnele päevale.
- Antakse täitemenetluses olevatele võlgnikele, kelle suhtes on tarbijakrediidilepingust tuleneva nõude alusel tehtud maksekäsk või tagaseljaotsus ning algatatud sundtäitmine, võimalus esitada see nõue uuesti kohtulikule kontrollile.
- Kui pankrotimenetluses esitatud nõue põhineb maksekäsul või tagaseljaotsusel, nõutakse lisadokumentide esitamist, mis tõendavad tarbijakrediidilepingu kehtivust, krediidi kulukuse määra õigsust ning vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimist (sealhulgas krediidivõimelisuse hindamist).

Muudatused ei suurenda ettevõtjate või inimeste halduskoormust.³ Muudatuse tõttu, millega piiratakse tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete esitamist, võib edaspidi sageda võlgnevuste sissenõudmine hagi menetluses. Viimane on võrreldes maksekäsu kiirmenetlusega koormavam nii krediidiandjale kui ka tarbijale.

1.2. Eelnõu ettevalmistajad

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Justiits- ja Digiministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna kohtute talituse nõunik Marilin Reintamm (tel 680 3116, e-post marilin.reintamm@justdigi.ee). Eelnõu koostamisel andsid panuse sama talituse nõunik Stella Johanson (e-post stella.johanson@justdigi.ee) ja tsiviilõiguse talituse nõunik Kaia Läänemets-Ester (e-post kaia.laanemets-ester@justdigi.ee). Riigi õigusabi seaduse muudatused on koostanud nõunik Gerli Võimre (e-post gerli.voimre@justdigi.ee), täitemenetluse seadustiku muudatused on koostanud vabakutsete talituse nõunik Aleksandr Logussov (e-post aleksandr.logussov@justdigi.ee), pankrotiseaduse muudatused on koostanud vabakutsete talituse nõunik Ilona Pöld (ilona.pold@justdigi.ee).

Eelnõu ja seletuskirja on keeletöötanud õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetaja Inge Mehide (e-post inge.mehide@justdigi.ee).

1.3. Märkused

Eelnõukohase seadusega muudetakse:

- tsiviilkohtumenetluse seadustiku redaktsiooni RT I, 03.04.2025, 2;
- pankrotiseaduse redaktsiooni RT I, 14.03.2025, 17;
- riigi õigusabi seaduse redaktsiooni RT I, 14.03.2025, 18;
- tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse redaktsiooni RT I, 03.06.2025, 16;
- täitemenetluse seadustiku redaktsiooni RT I, 03.06.2025, 17

Eelnõu sisaldab muu hulgas sätteid, millega täpsustatakse tsiviilkohtumenetluse seadustiku kollektiivsete esindushagide menetluse regulatsiooni, millega võeti üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2020/1828, mis käsitleb tarbijate kollektiivsete huvide kaitsmise esindushagisid ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2009/22/EÜ.

Vabariigi Valitsuse 2025. a koalitsioonilepingu kohaselt on valitsuse üks eesmärk tugevdada inimeste kaitset vastutustundetu laenuandmise eest ja täiendada maksekäsu kiirmenetlust selliselt, et osaliste õigused oleksid paremini kaitstud.⁴

Nii Euroopa Kohus kui ka Riigikohus on oma lahendites leidnud, et tarbijakrediidilepingust tuleneva nõude korral peab kohus ka maksekäsu kiirmenetluses kontrollima tarbijakrediidilepingu vastavust seaduses sätestatud nõuetele (sh kontrollima, kas krediidiandja on järginud krediiti andes vastutustundliku laenamise põhimõtet). Kuivõrd kehtiv maksekäsu kiirmenetlus selliseid menetluslikke erisusi tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete puhul ette ei näe, kehtestatakse eelnõuga tarbijakrediidilepingute menetlemisele maksekäsu

³ 25.05.2025 jõustus hea õigusloome ja normitehnika eeskirja muudatus, millega kehtestati reegel, et kui eelnõuga kavandatavate nõuete tõttu kasvab ettevõtjate, inimeste või vabaihenduste halduskoormus, nähakse ette muudatused ka halduskoormuse vähendamiseks. Käesolev eelnõu halduskoormust ei mõjuta.

⁴ <https://valitsus.ee/valitsuse-eesmargid-ja-tegevused/valitsemise-alused/koalitsioonilepe-2025-2027/oigusriik>

kiirmenetluses eriregulatsioon, millega välistatakse võimalikud ülemäärased nõuded ja regulatsiooni kuritarvitamine tarbijate suhtes.

Eelnõu ei ole seotud muu menetluses oleva eelnõuga.

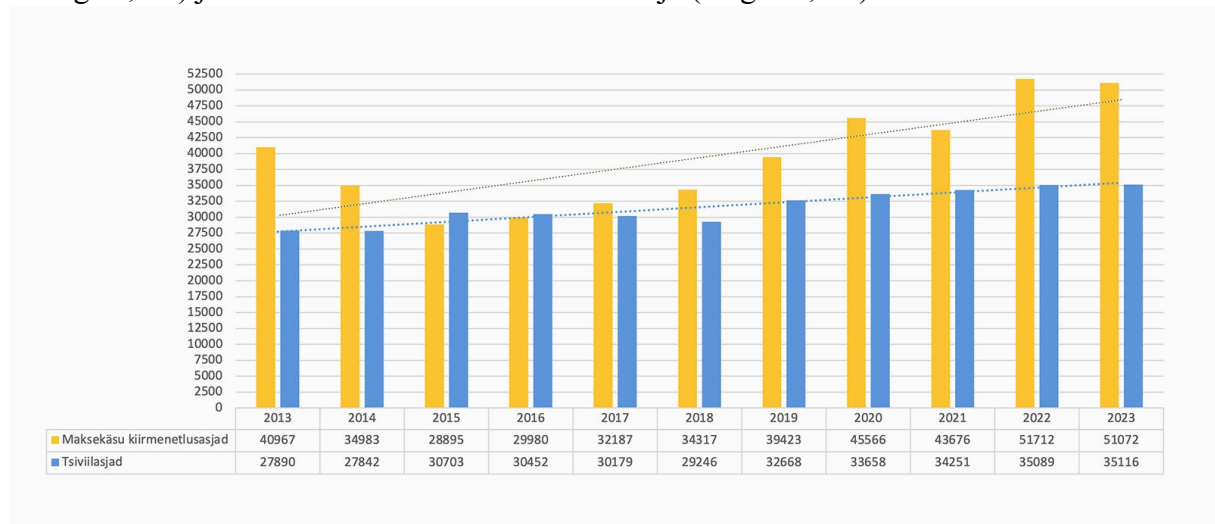
Eelnõu seadusena vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu koosseisu häälteenamus, kuna põhiseaduse § 104 lõike 2 punkti 14 järgi on tegemist konstitutsioonilise seaduse muutmisega.

2. Seaduse eesmärk

Eelnõu peamine eesmärk on tõhustada ja kiirendada tsiviilkohtumenetlust ning optimeerida ja vähendada kohtute töökoormust, et jätta kohtunikele enam aega tegeleda keerukamate õigusvaidlustega. Menetlusökoonoomia on põhiseaduslikku järku õigusväärus ja võimaldab mõõdukaid ja proportsionaalseid põhiõiguste riiveid.⁵

Vastavalt Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) §-le 146 mõistab õigust ainult kohus. Kohus on oma tegevuses sõltumatu ja mõistab õigust kooskõlas põhiseaduse ja seadustega. Õigusemõistmise võrdlustabelis „Justice Scoreboard 2023“⁶ paigutati Eesti kohtusüsteem tõhususe ja menetluste kiiruse poolest jätkuvalt Euroopa Liidu riikide etteotsa. Eesti asub esimeses kohtuastmes tsiviil- ja haldusajjade lahendamiseks kuluva koguaja võrdluses jätkuvalt teisel kohal Taani järel. Eesti kohtumenetluse kiirus kolmes kohtuastmes kokku on tsiviil- ja kaubandusajjades kuuendal ning haldusajjades neljandal kohal Euroopas. Seejuures on meie riigi rahaline panus kohtusüsteemi ning kohtunike ja advokaatide arv 100 000 elaniku kohta pigem tabeli viimases kolmandikus. Kahjuks tuleb tõdeda, et kohtute töökoormus tasapisi kasvab, jõudlus aga tasapisi väheneb ja menetlustähtjad pikenevad.⁷

2023. aastal saabus maakohutusse lahendamiseks 35 116 tsiviilasja (kasv võrreldes 2022. aastaga 0,7%) ja 51 072 maksekäsu kiirmenetlusasja (langus 1,2%).



⁵ Näiteks PSJKo 10.12.2013, 3-4-1-20-13, p 56.

⁶ 2023. aasta Euroopa Liidu õigusemõistmise tulemustabel (EU Justice Scoreboard 2023).

https://commission.europa.eu/document/db44e228-db4e-43f5-99ce-17ca3f2f2933_en

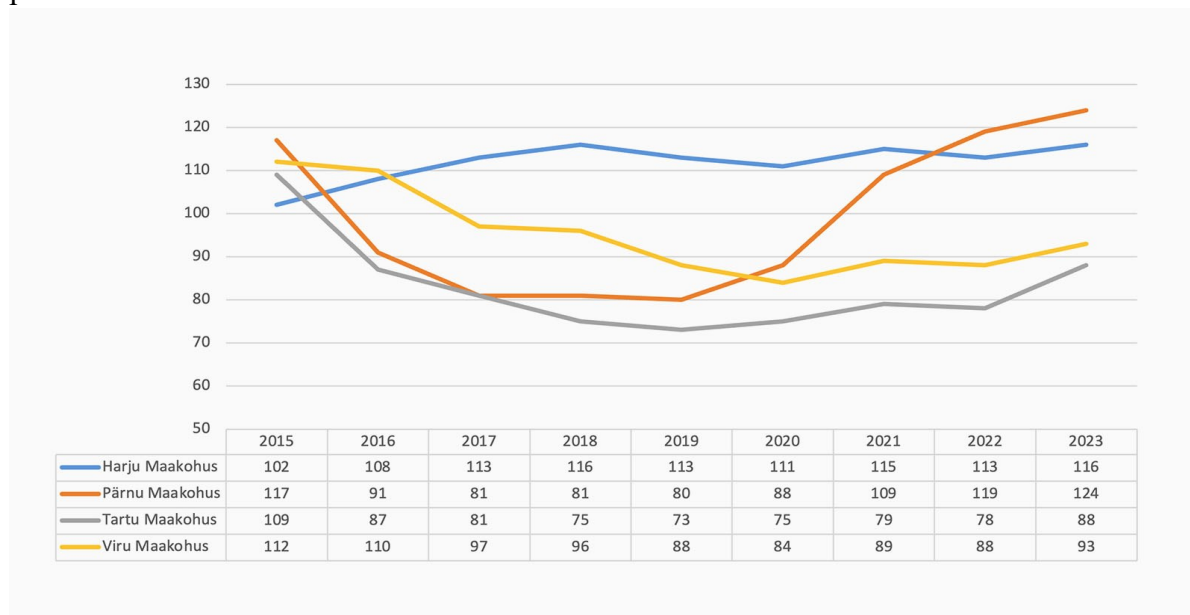
⁷ V. Kõve. Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta.

https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/%C3%95igusalased%20materjalid/2023_oktoober_Riigikohtu_esim_ehe_ulevaade_kohtukorralduse_õigusemõistmise_ja_seaduste_ühetaolise_kohaldamise_kohta.pdf.

Joonis 1. Maakohtutesse saabunud tsiviilasjade koguarvu muutus 2013.–2023. aastal.⁸

2023. aastal laekus 49,9% tsiviilasjadest Harju Maakohtusse, 23,7% Tartu Maakohtusse, 13,8% Viru Maakohtusse ja 12,6% Pärnu Maakohtusse. Asjade lahendamise jõudlus⁹ jäi 93,8% (Tartu Maakohus) ja 96,6% (Viru Maakohus) vahele.

Lahendatud tsiviilasjade üldine keskmine menetlusaeg maakohtutes oli 106 päeva. Maakohtute võrdluses erines keskmine menetlusaeg 36 päeva, ulatudes 88 päevalt Tartu Maakohtus 124 päevani Pärnu Maakohtus.



Joonis 2. Lahendatud tsiviilasjade keskmine menetlusaeg päevades maakohtutes 2015.–2023. aastal.

Kõige pikemad on sisuliselt lahendatud (kohtuotsusega) hagiasjade menetlused. Sisuliselt lahendati maakohtutes kokku 2649 tsiviilasja keskmise menetlusajaga 344 päeva. Sellest arvestusest on välja jäetud tagaseljaotsusega¹⁰ lahendatud asjad. Hagita menetluste keskmine menetlusaeg on 70 päeva.

Tabel 1. Hagi- ja hagita menetluses lahendatud tsiviilasjade arv ja keskmine menetlusaeg päevades maakohtutes 2023. aastal.

⁸ K. Luha. Maa-, haldus- ja ringkonnakohtute 2023. aasta menetlusstatistika kokkuvõte.

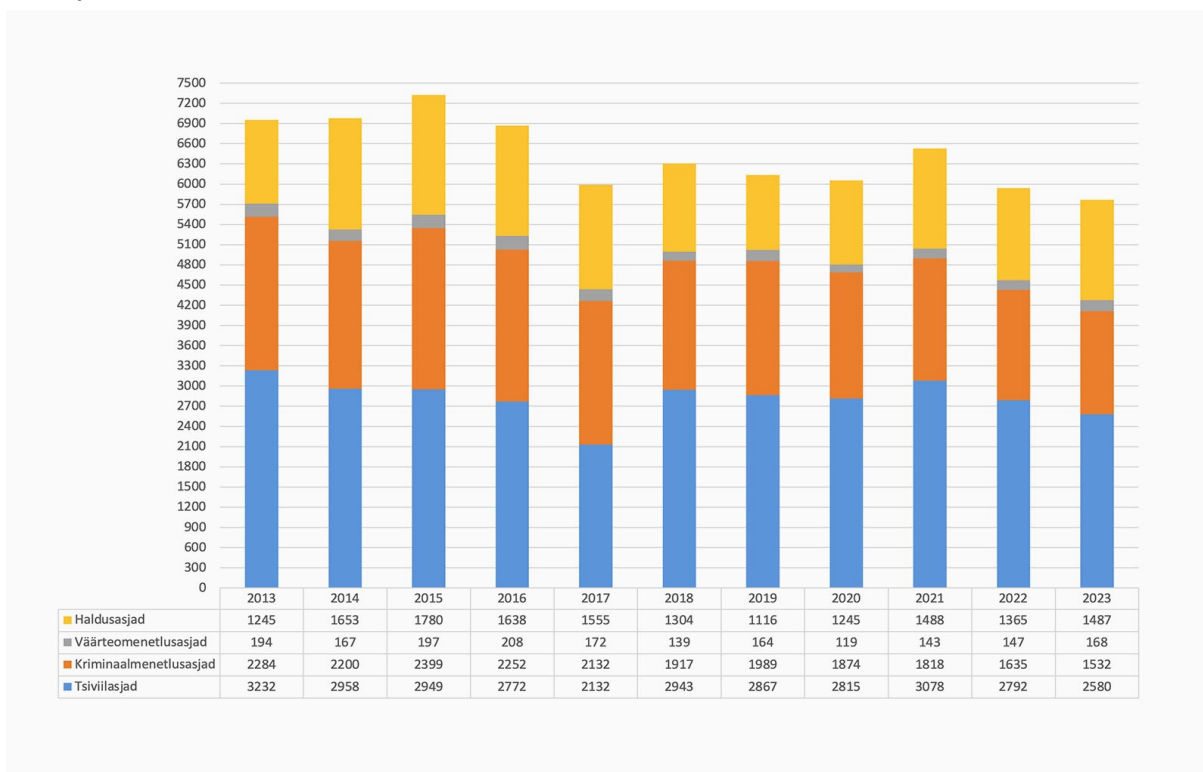
<https://aastaraamat.riigikohus.ee/maa-haldus-ja-ringkonnakohtute-2023-aasta-menetlusstatistika-kokkuvote>.

⁹ Kohtu jõudlus asjade lahendamisel – aruandeperioodil saabunud ja lahendatud asjade suhe, mis näitab kohtu toimetulekut asjade menetlemisel. Kui jõudlus on üle 100%, siis on jõudlus positiivne ja lahendamata asjade hulk kohtus väheneb. Kui jõudlus on alla 100%, siis on jõudlus negatiivne ja lahendamata asjade hulk kasvab.

¹⁰ TsMS-i § 407 lg 1 kohaselt võib kohus hageja nõusolekul hagi tagaseljaotsusega rahuldada hagiavalduses märgitud ja asjaoludega õiguslikult põhjendatud ulatuses, kui kostja, kellele kohus on määranud vastamise tähtaja, ei ole tähtaegselt vastanud, isegi kui hagi toimetati kostjale kätte välisriigis või kui see toimetati kätte avalikult. Sel juhul loetakse hageja esitatud faktilised väited kostja poolt omaksvõetuks.

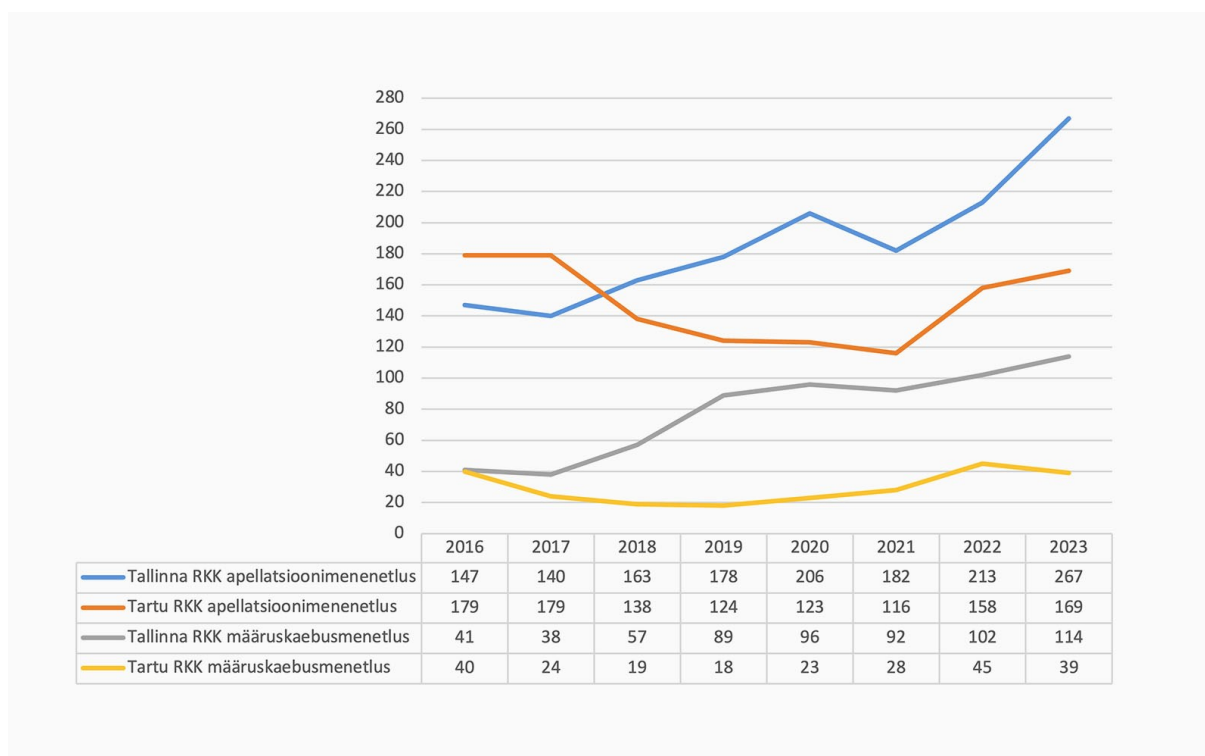
Kohus	Hagimenetluses sisuliselt lahendatud tsiviilasjade		Hagita menetluses lahendatud tsiviilasjade	
	arv	menetlusaeg	arv	menetlusaeg
Harju Maakohus	1457	396	7287	68
Pärnu Maakohus	219	363	1994	86
Tartu Maakohus	571	265	3824	60
Viru Maakohus	402	259	2042	80
Kohtute koond ja keskmine	2649	344	15 143	70

Ringkonnakohtutes oli 2023. aastal apellatsioon- ja määruskaebemenetluses tsiviilasju 7,6% ja kriminaalmenetlusasju 6,3% vähem, ent haldusasju 8,9% ja väärteomenetlusasju 14,3% rohkem kui 2022. aastal.



Joonis 3. Ringkonnakohtutesse saabunud asjade koguarvu muutus 2013.–2023. aastal.

Apellatsioonimenetluses lahendati ringkonnakohtutes tsiviilasjad keskmiselt 239 päevaga (Tallinna Ringkonnakohtus 267 ja Tartu Ringkonnakohtus 169 päevaga) ning määruskaebemenetluses keskmiselt 90 päevaga (vastavalt 114 ja 39 päeva).



Joonis 4. Apellatsiooni- ja määruskaebusmenetluses lahendatud tsiviilasjade keskmine menetlusaeg päevades ringkonnakohtute kaupa 2016.–2023. aastal.

Vaidlused maa- ja ringkonnakohtus on muutunud keerukamaks, nende lahendamine nõuab üha rohkem nii ajalist kui ka tööjõuresurssi ning vastavalt on pikenemas ka menetlustähtjad. Kasvava töökoormuse tõttu ei saa kohtunikud vajalikul määral suunata ressursi keeruliste õigusvaidluste lahendamisele, vaid seda tuleb jagada keerukamate ja lihtsamate, sealhulgas perspektiivitate ning esimeses astmes selgelt õiguspäraselt lahendatud asjade menetlemisele.

Eelnevale tuginedes tuleb kahjuks tunnistada, et menetlustempo ja jõudlus on tasapisi pigem vähenemas. Selle põhjuseid on tõenäoliselt mitu, aga üks nähtavamaid on peale asjade mahukamaks ja keerulisemaks muutumise ka kohtunike põlvkonnavaheetus. Pensioneeruvad kohtunikud lahendavad oma viimasel tööaastal vaid väheseid asju, uued kohtunikud vajavad sisseelamiseks ja täiskoormuse saavutamiseks aega ja alati ei saagi neilt oodata varasema tempo järgimist.¹¹

Eelnõu peamised muudatused, milleks on hagi tagamise avalduse läbivaatamise tähtaja pikendamine, lihtmenetluse piirmäärade tõstmine, riigilõivu tagastamise võimaldamine riigilõivu tasunud menetlusosalisele kohtu algatusel ja teatud hagita menetlustes esitatud määruskaebuste läbivaatamine ühe ringkonnakohtuniku poolt, võimaldavad kohtute ressursi tõhusamalt kasutada ning kohtute töökoormust optimeerida. Kohtunikel jääb enam aega tegeleda keerukamate õigusvaidlustega.

¹¹ V. Kõve. Õigus- ja kohtusüsteemi areng. Ettekanne kohtunike täiskogul 30. mail 2024 Pärnus. https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/1.%20Uudised/2024/T%C3%A4iskogu/Riigikohtu_esimehe_ettekanne_2024_t%C3%A4iskogul.pdf.

Tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete maksekäsu kiirmenetluses menetlemise kohta tehtavate muudatuste eesmärk on tagada, et tarbijatelt ei nõutaks maksekäsu kiirmenetluses tarbijakrediidilepingu alusel ülemääraseid summasid; samuti on muudatused suunatud sellele, et krediidiandjad järgiksid enne tarbijakrediidilepingu sõlmimist ja tarbijale krediidi väljastamist vastutustundliku laenamise põhimõtet. Kohtunikud on pannud tähele, et maksekäsu kiirmenetluses esitatud tarbijakrediidilepingust tulenevad nõuded on paljudel juhtudel erinenud nõuetest, mis esitatud kohtule siis, kui samast võlasuhtest tulenevad nõuded on esitatud kohtule hagimenetluses – muuhulgas on maksekäsu kiirmenetluses süstemaatiliselt esitatud suuremaid nõudeid. Kohus on avaldanud kahtlusi, et tegemist võib olla kelmusega. Vastavad kahtlusi on märgitud hagiavalduste kohta tehtud kohtulahendites, kohus on esitanud avalduse politseile kriminaalasja alustamiseks, samuti info prokuratuurile.

Tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete sundtäitmise kohta tehtavate muudatuste eesmärk on anda võlgnikule võimalus lasta kohtul kontrollida nõude seaduspärasust olukorras, kus esialgse kohtumenetluse raames ei kontrollitud tarbijakrediidilepingu vastavust seaduse nõuetele, sealhulgas ei kontrollitud vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimist.

Pankrotiseaduse muudatuste eesmärk on tugevdada tarbijakaitset ja viia pankrotimenetluse praktika kooskõlla Euroopa Kohtu ja Riigikohtu seisukohtadega, mille kohaselt peab kohus hindama tarbijakrediidinõuete sisulist põhjendatust omal algatusel, sõltumata tarbija vastuväidetest. Eelnõu tasakaalustab võlausaldajate ja tarbijate huve, kehtestades selged tõendamisnõuded tarbijakrediidist tulenevate nõuete korral. See aitab vältida süsteemi kuritarvitamist, tugevdab vastutustundliku laenamise põhimõtte rakendamist ning loob õiglasema ja läbipaistvama menetluse kõigile menetlusosalistele.

2.1. Eelnõu menetluskäik

Eelnõule eelnes VTK¹², mis saadeti kooskõlastamiseks ministriumitele ning arvamuse avaldamiseks Riigikohtule, esimese ja teise astme kohtutele, Eesti Kohtunike Ühingule, Õiguskantsleri Kantseleile, Eesti Advokatuurile, Eesti Juristide Liidule, Riigiprokuratuurile, Registrate ja Infosüsteemide Keskusele, Tartu Ülikooli õigusteaduskonnale, TalTechi õiguse instituudile ja Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituudile. Kooskõlastusperiood kestis 01.07.2024–26.08.2024.

VTK kooskõlastasid märkustega Rahandusministeerium, Regionaal- ja Põllumajandusministeerium. Arvamuse esitasid Tallinna Ringkonnakohus, Eesti Advokatuur, Viru Maakohus, Pärnu Maakohus, Eesti Kohtunike Ühing, Tartu Ringkonnakohus, Riigiprokuratuur, Harju Maakohus ja Tartu Maakohus.

Tagasiside andjad toetasid põhimõtteliselt ettepanekuid hagi tagamise avalduse läbivaatamise pikendamiseks, lihtmenetluse piirmäära tõstmiseks, kaja esitamise tähtaja muutmiseks ja riigilõivu tagastamiseks kohtu algatusel. Arvamustes toodi esile ning juhiti tähelepanu mitmele probleemile ja küsimusele, mis võivad VTK-s välja pakutud seadusemuudatuste tõttu tekkida ning mis vajavad lisaanalüüsi. Tagasisides esitatud ettepanekuid võeti eelnõu koostamisel

¹² Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus. <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/fd8ec24b-02b1-4dbe-9ff3-edccb176d9ab#x3ftN4EF>.

osaliselt arvesse. Ülevaade VTK-s käsitletud konkreetsete regulatiivsete ettepanekute¹³ kohta saabunud arvamustest on teemade kaupa esitatud allpool.

Tallinna Ringkonnakohtus tegi ettepaneku suurendada menetluskulude vaidlustamise summat (TsMS-i § 178 lg 2). Eelnõu koostajad arvestasid ettepanekuga ja eelnõuga tõstetakse piirmäärat 280 eurolt 500 eurole.

Tagasiside andjad esitasid lisaettepanekuid kohtuistungite protokollimise regulatsiooni muutmiseks (Harju Maakohus), eestkoste seadmise tähtaja muutmiseks (Pärnu Maakohus) ja menetluse lõpetamise aluste täiendamiseks eriseadustes (Regionaal- ja Põllumajandusministeerium). Justiits- ja Digiministeerium analüüsib neid ettepanekuid ja vajadusel algatab uue eelnõu.

Määruskaebuste otse ringkonnakohtusse esitamise ja kohtunikuabide pädevuse laiendamise kohta tagasiside andjatel ühtset seisukohta ei olnud. Eelnõu koostajad leidsid, et küsimus vajab terviklikumat analüüsi ning arutelu sihtrühmadega. Seega ei leia siinsest eelnõust regulatsiooni määruskaebuste otse ringkonnakohtusse esitamise ja kohtunikuabide pädevuse laiendamise kohta.

VTK-s tehtud ettepanek loobuda maksekäsu kiirmenetluse korral praegusest korraldusest, kus vastuväite või kättetoimetamise võimatuse korral saadetakse avaldus ilma avaldaja sellekohase tahteavalduseta kohtusse, sai kõigi toetuse. Nimetatud muudatuse jaoks on vaja arendada kohtute ja maksekäsu kiirmenetluse infosüsteemi. Praegu ei ole täpselt selge, milline on muudatuse mõju infosüsteemidele ning mis oleks menetlusosalistele ja kohtule parim lahendus. Muudatus vajab lisaanalüüsi, mistõttu sellist seadusemuudatust eelnõus ei ole.

Maksekäsu kiirmenetluses ja täitemenetluses tarbijakrediidilepingutest tulenevate nõuete menetlemist puudutavad muudatused ei olnud VTK-ga hõlmatud. Maksekäsu kiirmenetluse kuritarvitamise takistamine, mh inimeste kaitsmine vastutustundetu laenuandmise eest ja maksekäsu kiirmenetluse täiendamine selliselt, et osaliste õigused on paremini kaitstud, on Vabariigi Valitsuse üks eesmärk, millele on Vabariigi Valitsuse tööplaanis esitamise tähtajaks kokku lepitud 30.06.2025, seega on tegemist kiireloomuliste muudatustega. Kohtunike tööühm esitas Justiits- ja Digiministeeriumile ettepanekud tarbijakrediidilepingutest tulenevate nõuete maksekäsu kiirmenetluses menetlemise täpsustamiseks. Ettepanekutes pakuti välja meetmeid, mis võimaldavad tarbijakrediidilepingust tulenevaid nõudeid jätkuvalt menetleda maksekäsu kiirmenetluses, takistades samas avaldajatel formaliseeritud menetluse kuritarvitamist.

Pankrotiseaduse muutmise seaduse eelnõu on osa laiemast seadusandlikust paketist, mille eesmärk on tugevdada tarbijakaitset ja tõhustada kohtumenetluste toimimist, toetudes koalitsioonileppes ja valitsuse tegevusprogrammis 2025–2027 seatud sihtidele. Eelnõus sisalduvad muudatused pankrotiseaduses loovad vajaliku õigusraamistikku, mis võimaldab kohtutel senisest süsteemsemalt ja tõhusamalt kontrollida tarbijakrediidist tulenevate nõuete seaduslikkust ka hilisemas menetlusfaasis – pankrotimenetluses.

Muudatuse eesmärk on kehtestada selged tõendamisreeglid, mis aitavad tagada, et ka maksekäsu kiirmenetluses või notariaalse täitedokumendina välja antud nõudeid ei käsitletaks pankrotimenetluses automaatselt kehtivatena, vaid nende seaduspärasust kontrollitaks

¹³ Väljatöötamiskavatsuse kohta esitatud arvamustega on võimalik tutvuda <https://adr.rik.ee/jm/dokument/15550617>

kooskõlas Euroopa Kohtu ja Riigikohtu praktikaga ka siis, kui võlgnik ise vastuväiteid ei esita. Sellega luuakse terviklik ja kooskõlaline menetlusloogika kogu võlanõuete elutsükli vältel – maksekäsust kuni maksejõuetuseni –, mille kaudu suureneb õiguskindlus ja väheneb süsteemi võimalik kuritarvitamine.

Lisaks aitab selgete tõendamisreeglite kehtestamine vältida põhjendamatu või formaalselt kehtivate, kuid sisuliselt õigusvastaste nõuete jõudmist menetlusse, mis toetab kohtusüsteemi töökoormuse optimeerimist ja menetlusökonomiat – põhiseaduslikku väärtust, mille kaitsmine on VVTP kohaselt üks õiguspoliitika prioriteete. Pankrotiseaduse muudatused seonduvad seega otseselt valitsuse eesmärkidega tugevdada vastutustundliku laenamise põhimõtte rakendamist, kaitsta paremini tarbijate õigusi ning parandada menetluste tõhusust kogu õigussüsteemis.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

3.1. Tsiiviilkohtumenetluse seadustiku muutmine

Eelnõu §-ga 1 muudetakse tsiiviilkohtumenetluse seadustikku.

Eelnõu § 1 punktiga 1 muudetakse TsMS-i § 59 lõiget 5². Muudatuse kohaselt võib kohus määrata, et riigisaladust ja salastatud välisteavet hoitakse mujal kui kohtus.

2023. aasta 1. aprillil jõustusid HKMS-i § 87 lõike 3 ja TsMS-i § 59 lõike 5² muudatused, mis kohustavad riigisaladust hoidma kohtus. Kriisiolukorras on vaja tagada, et kohtus oleks hoiul võimalikult vähe riigisaladust. Regulatsioon peab andma kohtule paindlikkuse ise otsustada, kas riigisaladust hoitakse kohtus või mujal, näiteks KAPO-s (kui KAPO on esitanud kohtule tõendina riigisaladuse). Senimaani on see ka praktikas nii toimunud ehk osa asjade puhul hoitakse riigisaladust sisaldavaid materjale kohtus, teiste asjade puhul KAPO juures.

Eelnõu § 1 punktiga 2 tehakse maksekäsu kiirmenetluse avalduse rahuldamata jätmise korral riigilõivu tagastamise regulatsioonist erand tarbijakrediidi asjades. Kehtiva õiguse kohaselt tagastatakse riigilõivu, kui maksekäsu kiirmenetluse avaldus jäetakse rahuldamata TsMS-i § 483 lõike 2 punktides 1, 2 ja 4 sätestatud juhul. Riigilõivu tagastatakse kehtiva õiguse kohaselt juhul, kui avaldus ei vastanud TsMS-i § 481 lõikes 1 sätestatud maksekäsu kiirmenetluse eeldustele, näiteks rikuti piirangut, mille kohaselt ei või kõrvalnõuded ületada põhivõlgnevust, krediidi kulukuse määr oli lubatust kõrgem jms, avaldus ei vastanud §-s 482 sätestatud maksekäsu avalduse nõuetele või ilmnevad menetluse peatumise alused, näiteks võlgnik on kaotanud tsiiviilkohtumenetlusteovõime.

Muudatuse tulemusena edaspidi maksekäsu kiirmenetluse asjades, kus avaldus tarbijakrediidilepingust tulenevas nõudes jäeti rahuldamata, avaldajale riigilõivu ei tagastata. Muudatus aitab kaasa sellele, et tarbijakrediidiasjade avaldajad, st üldjuhul majandus- ja kutsetegevuses tegutsevad juriidilised isikud, esitaksid edaspidi kohtule tarbijakrediidiasjades avaldusi kaalutletumalt ja kvaliteetsemana. Olukordi, kus avaldaja esitab kohtule tarbijakrediidiasjades avalduse, mis ei vasta maksekäsu kiirmenetluse eeldustele või avaldusele kehtestatud nõuetele, ei peaks korrektse avaldaja puhul üldse tekkima. Samuti peaks muudatus tooma kaasa selle, et pärast rahuldamata jätmist ei esita avaldaja kaalutlemata sama nõuet korduvalt maksekäsu kiirmenetluses uuesti ega koormaks korduvate avalduste esitamisega kohtusüsteemi. Samuti väheneb muudatuse tulemusena kohtu koormus seoses riigilõivu tagastamise menetlemisega.

Eelnõu § 1 punktiga 3 jäetakse TsMS-i § 150 lõike 4 esimesest lausest välja sõna „üksnes“ ja **punktiga 4** täiendatakse TsMS-i § 150 lõiget 4 neljanda lausega. Muudatused on omavahel seotud. Edaspidi saab kohus ka omal algatusel tagastada vastavale Rahandusministeeriumi pangakontole riigilõivuks tasutud summa. Riigilõiv tagastatakse kohtumääruse alusel menetlusosalisele, kes riigilõivu tasus.

Riigilõivu ja muude kohtukulude tagastamine on reguleeritud TsMS-i §-s 150. Seadus näeb ette juhud, mil riigilõiv kuulub alati tagastamisele (näiteks kui riigilõivu on tasutud ettenähtust rohkem, kui avaldust ei võeta menetlusse jne). Kehtiva õiguse kohaselt tagastab riigilõivu kohus, kelle menetluses asi viimati oli, üksnes selle menetlusosalise avalduse alusel, kes riigilõivu tasus või kelle eest riigilõiv tasuti. Riigilõiv tagastatakse menetlusosalisele, kes selle pidi tasuma, või tema korraldusel muule isikule (§ 150 lg 4). Vaatamata sellele, et seaduses on kirjas tasutud riigilõivu tagastamise kohustus, peab riigilõivu tagastamiseks olema kohtule esitatud ka menetlusosalise avaldus.

Riigilõivu tagastamise avalduse ootamine ja eraldi menetlemine ei ole kõigil juhtudel otstarbekas. Praktikast on kohtud tagastanud enam tasutud riigilõivu ka omal algatusel, kuigi normi sõnastuse kohaselt on vaja menetlusosalise taotlust. Riigilõivu tagastamise lihtsustamiseks ja kohtu töökorralduse optimeerimiseks kehtestatakse õiguslik alus, mis võimaldab kohtul tagastada enam tasutud riigilõivu ka omal algatusel.

Halduskohtumenetluse seadustiku § 104 lõige 8 näeb ette, et kohus võib riigilõivu tagastada ka omal algatusel. Kui põhjendatud erinevusi menetluste vahel ei esine, siis võiksid menetlusseadustike regulatsioonid olla võimalikult sarnased.

Muudatusega nähakse ette võimalus tagastada riigilõiv kohtu omal algatusel juhul, kui riigilõivu tasus menetlusosaline ise. Muudatus ei laiene nendele olukordadele, kus riigilõivu tasus menetlusosalise eest muu isik. Seda seetõttu, et kohus ei tea ega pea teadma menetlusosalise ja tema eest riigilõivu tasunud isiku vahelisi õigussuhteid. Näiteks võib ette tulla olukord, kus menetlusosalise arveldusarve on arestitud, kuid menetlustähtaja järgimiseks tuleb kohtule esitada avaldus ja tasuda riigilõiv konkreetse tähtaja jooksul ning menetlusosaline on leppinud menetlusvälise isikuga kokku, et too tasub riigilõivu menetlusosalise eest. Ajaks, millal kohus riigilõivu tagastab, võib menetlusosalise võlgnevus menetlusvälise isiku ees olla tasutud, kuid kohtul ei ole selle kohta teadmist ega peagi olema, kuna sellised kokkulepped ja õigussuhted ei ole kohtuasja lahendamise seisukohalt asjassepuutuvad. Seetõttu tagastatakse muu isiku poolt menetlusosalise eest tasutud riigilõiv ka edaspidi menetlusosalise avalduse alusel, kust nähtub, kas muu isiku poolt menetlusosalise eest tasutud riigilõiv tuleb tagastada menetlusosalisele või muule isikule.

Pärnu Maakohus riigilõivu tagastamist kohtu algatusel ei toetanud. Peamise murekohana toodi esile, et enam tasutud või menetlusse võtmisest keeldumise korral vajaduseta tasutud riigilõivu ilma avalduseta tagastades jäävad kõik konkreetse arvelduskontoga seotud riskid riigilõivu tasunud isiku kanda. Eesti Kohtunike Ühing rõhutas, et riigilõivu tagastamine kohtu algatusel peaks olema üks kohtule antud võimalustest, mida kohus saaks rakendada juhul, kui riigilõivu tagastamine on mitte ainult põhjendatud, vaid ka võimalik ilma lisatoiminguid tegemata (kohtule on selge, kellele ja millisele kontole riigilõiv tagastada). Harju Maakohus juhtis tähelepanu, et kohtute töökoormus kasvaks märgatavalt, kui kohus peaks hakkama pärast menetluse lõppemist otsima endise menetlusosalise kontaktandmeid, et temaga ühendust võtta.

Eelnõu muudatusega luuakse õiguslik alus enam tasutud riigilõivu tagastamiseks kohtu omal algatusel riigilõivu tasunud menetlusosalisele. Riigilõivu saab endiselt tagastada ka menetlusosalise avalduse alusel. Muudatus annab kohtule menetluse juhtimiseks lisavõimaluse. Kohus saab riigilõivu omal algatusel tagastada ainult siis, kui kohtule on teada andmed menetlusosalise pangakonto kohta, kuhu tagastatav summa kanda. Nende puudumise korral tuleb kohtul ka edaspidi oodata menetlusosalise avaldust.

Kohtute infosüsteemi andmetel tegid kohtud 2023. aastal tsiviilkohtumenetluses 2559 riigilõivu tagastuskannet 1989 kohtumenetluses.

Muudatuse eesmärk on optimeerida kohtute töökoormust ja muuta töökorraldus tõhusamaks. Vajadus muuta riigilõivu tagastamist tuleneb ka menetlusseadustike regulatsioonide ühtlustamise eesmärgist. Muudatuse tulemusena väheneb kohtul menetluskoormus riigilõivu tagastamise avaldusi menetledes. Kohus saab võimaluse tagastada tagastamisele kuuluv riigilõiv omal algatusel, ilma et menetlusosaline peaks selleks avalduse esitama. Menetlus muutub kiiremaks.

Paragrahvi 150 lõike 4 esimesest lausest sõna „üksnes“ väljajätmine on tingitud sellest, et üldist riigilõivu tagastamise taotlemise loogikat muudetakse ja kohus võib riigilõivu tasunud menetlusosalisele selle tagastada ka omal algatusel.

Eelnõu § 1 punktiga 5 tõstetakse § 178 lõikes 2 sätestatud menetluskulude summa vaidlustamise piirmäära 280 eurolt 500 eurole ja täpsustatakse, et menetluskulude kindlaksmääramise peale võib edasi kaevata menetluskulude hüvitamiseks õigustatud või menetluskulusid kandma kohustatud menetlusosaline.

Kehtiva õiguse kohaselt võib menetluskulude kindlaksmääramise määruse peale edasi kaevata menetluskulude hüvitamiseks õigustatud või menetluskulusid kandma kohustatud isik, kui vaidlustatav menetluskulude summa ületab 280 eurot.

TsMS-i tervikteksti jõustumisega 1. jaanuaril 2006 kehtestati menetluskulude vaidlustamise piirmäär 3000 krooni. Eurole üleminekul piirmäära ümardati ja alates 1. jaanuarist 2011 kehtestati piirmäärana 200 eurot. Menetluskulude vaidlustamise piirmäär 280 eurot on kehtinud alates 1. jaanuarist 2022.¹⁴

Kohtute andmetel on üldjuhul lepingulise esindaja kulud (ka vaidlustatud osas) oluliselt suuremad kui 280 eurot. Seega ei täida kehtiv piirmäär selle kehtestamise eesmärki ega taga menetlusökonomiat. Sellest tulenevalt tegi Tallinna Ringkonnakohus ettepaneku piirmäära tõsta.

TsMS-i § 178 lõike 2 muutmise eesmärk on kohtumenetluse ressursi mõistlik kasutamine ja seeläbi menetlusökonomia. Samuti aitab menetluskulude vaidlustamise piirmäära tõstmine ära hoida menetluskulude suuruse üle vaidlemisel menetlusosalistele tekkivaid lisakulusid ning suunab menetlusosalisi kiirema õigusrahu saavutamisele olukorras, kus vaidlustatav summa oleks väike.

¹⁴ Piirmäära tõstmisel võeti aluseks majandusnäitajad 2014–2020. Riigilõivuseaduse, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus 443 SE.
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/8fad2d24-dfa1-4204-81e5-bb35801db14c/>, lk 9–10 ja 19.

Muudatus puudutab selliseid menetluskulude kindlaksmääramise asju, kus kulud määratakse kindlaks eraldi hagita menetluses pärast vaidluse lahendamise kohta tehtud lõpplahendi jõustumist. Selleks ajaks on kahtluseta selge, kes ja millises ulatuses menetluskulud kannab, kuna kulude jaotus märgitakse lõpplahendisse ka siis, kui lõpplahendiga ei määrata kindlaks kulude suurust (TsMS-i § 173). Samuti puudutab muudatus selliseid menetluskulude kindlaksmääramise asju, kus kulud määrati kindlaks lõpplahendiga, kuid vaidlustatakse üksnes menetluskulude kindlaksmääramist, muus osas lõpplahendit ei vaidlustata. Muudatus ei puuduta selliseid asju, kus kulud on kindlaks määratud lõpplahendiga, kuid see vaidlustatakse tervikuna või vaidlustatakse menetluskulude jaotust.

Muudatusega täpsustatakse menetluskulude kindlaksmääramiseks õigustatud isikute ringi ja sätestatakse, et menetluskulude kindlaksmääramise määruse peale võib edasi kaevata menetluskulude hüvitamiseks õigustatud või menetluskulusid kandma kohustatud menetlusosaline. Kuigi menetluskulude jaotus märgitakse kohtulahendis menetlusosaliste vahel, siis kehtiva seaduse sõnastuse kohaselt võib määruse peale edasi kaevata muu hulgas menetluskulusid tasuma kohustatud isik. Mõiste „kohustatud isik“ tõlgendamine on kaasa toonud erinevat praktikat, mistõttu on Rahandusministeerium teinud ettepaneku sätte sõnastust täpsustada.

Teatud juhtudel edastavad kohtud Rahandusministeeriumile menetluskulude kindlaksmääramise lahendeid kohtuasjades, kus isik on saanud riigilt abi menetluskulude kandmiseks. Näiteks on menetlusabi saaja vabastatud menetlusabi korras advokaaditasu maksmisest. Kuna sellisel juhul tasutakse riigi õigusabi riigieelarvest, võib pidada riiki kohustatud isikuks. Kuid riik ei ole osalenud kohtumenetluses, kohtulahendiga tutvumine ja kaebuse esitamine lõppenud menetluses menetluskulude kindlaksmääramise peale toob riigile kaasa suure halduskulu. Riigi kanda jäävatest õigusabikuludest, mida riik ei kannata menetlusosalisena, saab ülevaate kohtute infosüsteemi (näiteks andmed riigilõivu tasumisest vabastamise või riigi õigusabi andmise viisi kohta) ja riigi õigusabi infosüsteemi andmeid analüüsides. Rahandusministeeriumile tuleb lahend saata ainult siis, kui riik on menetlusosaline.

Menetlusökoonoomia on põhiseaduslikku järku väärtus ning sellel eesmärgil on võimalik kehtestada vajalikke ning proportsionaalseid piiranguid PS-i §-s 15 sisalduva kohtusse pöördumise põhiõiguse ja PS-i §-s 24 sisalduva kohtulahendi peale edasikaebamise põhiõiguse suhtes. Kohtumenetluse ressursid on piiratud. Arvestades lisaks menetlusökoonoomiale ka tarbijahinnaindeksi kasvu,¹⁵ tõstetakse menetluskulude vaidlustamise piirmäärat ja täpsustatakse, kes saab menetluskulude kindlaksmääramise määruse peale edasi kaevata

Eelnõu § 1 punktiga 6 tunnistatakse kehtetuks § 187 lõige 2, mille kohaselt saadab kohus menetlusabi andmise määruse ära kirja viivitamata Rahandusministeeriumile või valdkonna eest vastutava ministri määratud Rahandusministeeriumi valitsemisala asutusele, ja **punktiga 7** muudetakse § 191 (reguleerib määruskaebuse esitamist menetlusabi määruse peale) lõike 1 esimest lauset, jättes sellest välja tekstiosa „või Eesti Vabariik Rahandusministeeriumi või valdkonna eest vastutava ministri määratud Rahandusministeeriumi valitsemisala asutuse kaudu“.

¹⁵ Tarbijahinnaindeks on jaanuarist 2021 kuni augustini 2024 kasvanud 41,6%. Statistikaameti tarbijahinnaindeksi kalkulaator. <https://www.stat.ee/et/tarbijahinnaindeksi-kalkulaator>.

TsMS-i § 187 lõike 2 kohaselt saadab kohus menetlusabi andmise määruse Rahandusministeeriumile või tema valitsemisala asutusele. Seda infot on vaja tulenevalt § 191 lõike 1 esimesest lausest, mis annab Rahandusministeeriumile õiguse kaevata menetlusabi andmise kui riigile varaliste kohustuste võtmise või varast loobumise peale ja seega teha järelevalvet menetlusabi andmise üle. Kohtud edastasid selle sätte alusel näiteks 2024. a märtsis ja aprillis Rahandusministeeriumile üle 1414 lahendi. Enamiku saadetud määrustega määrati isikule seadusest tulenevalt esindaja tsiviilasja hagita menetluses – tehti 371 lahendit, millega määrati alaealisele isikule esindaja (TsMS-i § 219 lg 2), 413 lahendit piiratud teovõimega täisealisele isikule esindaja määramiseks eestkoste seadmise menetluses (TsMS-i § 520 lg 1), 367 lahendit kinnisesse asutusse paigutamise menetluses (TsMS-i § 535 lg 1) ja 162 lahendit, milles anti taotluse alusel menetlusabi (TsMS-i § 187 lg 2).

Praktikas on Rahandusministeerium või rahandusministri määratud asutus kasutanud edasikaebeõigust viimase kümne aasta jooksul mõnel üksikul juhul. Kohtutel lasuv laiaulatuslik kohustus teavitada Rahandusministeeriumi koormab tarbetult kohtuid ning sellele kuluvat ressursi saaks kasutada olulisemate menelustoiingute tegemiseks. Seetõttu ei ole eelnõu järgi enam Rahandusministeeriumi teavitamise kohustust. Vajadus määruskaebeõigust säilitada on väike, sest määruskaebuse menetlemisega seotud kulud on kokkuvõttes riigile enamikul juhtudel oluliselt suuremad kui vaidlusalune meneluskulu. Justiits- ja digiminister kehtestab riigi õigusabi tasu maksmise ja kulude hüvitamise korra, sealhulgas tasu määrad. Seega on ka siin juba kaasnevatele kuludele seatud kontrollimehhanism.

Menelusabi andmise meneluses kontrollib kohus taotleja majanduslikku seisundit igast küljest ning Rahandusministeerium on seisukohal, et puudub vajadus seda uuesti üle kontrollida.

Lisaks toome välja, et riigi õigusabi seaduse § 15 lõike 8 kohaselt on tsiviil- ja haldusasjas tehtud riigi õigusabi andmise määruse peale määruskaebuse esitamise õigus ka advokatuuril. Seega ühtlustuks pärast muudatuse tegemist tsiviil- ja haldusasjas tehtud menelusabi määruste vaidlustamise kord ning mõlema puhul oleks vaidlustamise õigus menelusabi taotlejal või saajal ja tulenevalt riigi õigusabi seadusest ka advokatuuril.

Eelnõu § 1 punktiga 8 muudetakse § 384 lõiget 1 ning sätestatakse, et senise nõude asemel lahendada hagi tagamise avaldus ühe tööpäeva jooksul tuleb see lahendada hiljemalt avalduse esitamise päevale järgneval kolmandal tööpäeval.

Kehtiva TsMS-i § 384 lõike 1 kohaselt peab kohus lahendada hagi tagamise avalduse põhjendatud määrusega hiljemalt avalduse esitamise päevale järgneval tööpäeval. Kohus võib hagi tagamise avalduse lahendada hiljem, kui ta soovib kostja eelnevalt ära kuulata.

Kohtu kohustus lahendada hagi tagamise avaldus hiljemalt avalduse esitamisele järgneval tööpäeval on kehtiva TsMS-i terviktekstis selle kehtestamisest alates ehk alates 20.04.2005. Samasugune lahendamistähtaeg kehtis ka alates 01.09.1998 kehtinud TsMS-i terviktekstis (§ 158 lg 1). Tuleb mõõnda, et võrreldes sellise tähtaja kehtestamise ajaga on nii kohtute töökorralduslikes võimalustes, riiklike teenuste kasutamisel kui ka info kättesaadavuses ja liikumise kiiruses toimunud oluline tehnoloogiline progress.

Hagi tagamist on võimalik taotleda kohtumeneluse igas faasis ja kõigis kohtuastmetes; samuti on võimalik kohtult taotleda hagi tagamist seoses vahekohtumeneluse või välisriigis toimuva kohtumeneluse või vahekohtumenelusega (TsMS-i § 377 lg 6). Hagi tagamist on võimalik taotleda ka enne hagi esitamist (TsMS-i § 382). Kui seaduses on sätestatud võimalus kohaldada

hagita asjas esialgset õiguskaitset, kohaldatakse esialgsele õiguskaitsele samuti hagi tagamise kohta sätestatud, kui seadusest ei tulene teisiti (TsMS-i 477¹ lg 2).

Riigikohus tegi ettepaneku muuta hagi tagamise avalduse lahendamise tähtaega ning pakkus välja, et tähtaeg võiks senise järgmise tööpäeva asemel olla kolmas tööpäev pärast avalduse esitamist. Avalduse lahendamise tähtaja pikendamise vajaduse peamised argumendid olid, et kehtiv lühike tähtaeg toob kohtutes kaasa töökorralduse muutmise ning hagi tagamise avalduste ümberjagamise vajaduse; samuti on toodud esile, et kohtunikud pelgavad hagi tagada, kuna avalduse lahendamine äärmiselt lühikese tähtaja jooksul võib põhjustada eksimusi. Kohtul tuleb tagamise taotluse lahendamisel hinnata tagamise eelduste esinemist, sealhulgas hagi perspektiivikust, samuti tagamise abinõu sobivust ja mõõdukust. Kohtud on toonud esile, et neile esitatakse väga vähe selliseid taotlusi, kus tagamise vajadus on erakordselt kiireloomuline – näiteks on laev, mille arestimist tagamise korras taotletakse, sadamast lahkumas, või toimub täitemenetluses, mille peatamist tagamise korras taotletakse, vara enampakkumine juba järgmisel päeval, vms. Kohtud tõid esile, et paljudel juhtudel on tagamise taotluse kohtule esitamine jäetud viimasele hetkele. Senine avalduse lahendamise tähtaeg seda ka võimaldab, kuid mõistlik ja võimalik oleks esitada taotlus kohtule varem.

Kui avaldus esitatakse kohtule elektrooniliselt pärast tööpäeva lõppu, saab kohtunik avalduse järgmisel päeval ja peab juba samal päeval tegema otsustuse hagi tagamise põhjendatuse kohta.

Kohtunike tööjaotus nähakse ette kohtu tööjaotusplaanis (kohtute seaduse § 37 lg 1). Näiteks Harju Maakohtus ei jaotata kohtunikule hagi tagamise, esialgse õiguskaitse ja hagi eeltagamise taotlusi kohtuniku haiguse, puhkuse, lähetuse ja koolituse ajal, tervise- või enesetäienduspäeval, isiku kinnisesse asutusse paigutamise ja pikendamise taotluste jaotamise nädalal ning kaitseväge õppekogunemisel osalemise ajal.¹⁶ Seega ei jagata hagi tagamise avaldusi kohtunikule juba puhkusele, koolitusele, tervise- või enesetäienduspäevale eelneval päeval ning sel ajal esitatud hagi tagamise avaldused jagatakse teistele kohtunikele. Hagi tagamise avalduste ümberjagamine tähendab, et asenduskorras hagi tagamise taotlust lahendav kohtunik peab endale lühikese aja jooksul selgeks tegema sellise kohtuasja asjaolud, millega ta seni ei ole tegelenud. Lisaks võib ümberjagamine tekitada hagejal kiusatust esitada sama hagi tagamise taotlus korduvalt lootuses, et asja vaatab läbi teine kohtunik, kes lahendab taotluse taotlejale soodsamalt.

Riigikohtu ettepanek esitati avalikkusele arvamuse avaldamiseks VTK-s.¹⁷ Huvirühmad esitasid VTK-s pakutud TsMS-i § 384 lõike 1 esimese lause muudatuse kohta erinevaid arvamusi. Tallinna Ringkonnakohtus, Pärnu Maakohus, Harju Maakohus ja Eesti Kohtunike Ühing toetasid muudatust pakutud kujul. Tartu Ringkonnakohtus ja Tartu Maakohus tegid ettepaneku tähtaega pikendada kuni viie päevani. Eesti Advokatuur oli muudatuse vastu. Advokatuuri hinnangul muudaks kolme tööpäeva pikkune viivitus praktikas hagi tagamise mitmel juhul võimatuks (näiteks laeva arestimine, kus aeglasema menetluse korral ei pruugi sadamas olla enam laeva, mida arestida). Selleks, et kohtul oleks võimalik põhjalikumalt tagamise asjaolusid kaaluda, pakkus advokatuur välja kaheosalise mudeli, mille kohaselt esmalt kohaldaks kohus hagi tagamise meetmeid kõigil juhtudel, välja arvatud juhul, kui hagi tagamise avaldus on selgelt põhjendamatu. Seejärel saaks vastaspool näiteks kahe tööpäeva jooksul

¹⁶ Harju Maakohtu tsiviilosakonna kohtunike tööjaotusplaan 2024. a. <https://www.kohus.ee/dokumendid-javormid/kohtute-toojaotusplaanid>.

¹⁷ Tsviilikohtumenetluse seadustiku ja kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus. <https://eelnaud.valitsus.ee/main/mount/docList/fd8ec24b-02b1-4dbe-9ff3-edccb176d9ab#x3ftN4EF>.

esitada oma seisukoha, misjärel otsustaks kohus näiteks kolme tööpäeva jooksul, kas jätta tagamise abinõud jõusse või mitte. Regionaal- ja Põllumajandusministeerium tegi ettepaneku kaaluda erandite kehtestamist sõltuvalt asja liigist, näiteks lähenemiskeelu kohaldamise korral. Riigiprokuratuur toetas tähtaja üldreegli muutmata jätmist, kuid tegi ettepaneku võimaldada tähtaega vajadusel pikendada kuni kolme tööpäevani. Prokuratuuri hinnangul võib avalduse lahendamise tähtaja pikendamine suurendada tõenäosust, et avalduse esitaja õigusi rikutakse, ning kiireloomulistel juhtudel (nt perekonna- ja ülalpidamisasjades) ei pruugi tagamisavaldu hiljem oma eesmärki täita. Tartu Maakohus tegi ettepaneku pärast kella 17.00 kohtule laekunud hagi tagamise avaldused, erinevalt muudest dokumentidest, lugeda kohtusse saabunuks järgmisel päeval. Seega on huvirühmadel ettepaneku kohta üsna erinevad seisukohad.

Justiits- ja Digiministeerium on otsustanud edasi minna Riigikohtu esialgse ettepanekuga muuta TsMS-i § 384 lõike 1 sõnastust selliselt, et avalduse lahendamise tähtaega pikendatakse ning edaspidi tuleb kohtul hagi tagamise avaldus lahendada hiljemalt kolmandal tööpäeval pärast avalduse esitamist. Sellel variandil on huvirühmade seas ka mõningane toetus, tähtaja pikendamist toetasid kohtud. Advokatuuri ettepaneku rakendamise suureneks oht hagi tagamisega kahju tekitada, samuti suureneks tagamise taotlusi mitmes osas menetledes oluliselt kohtu halduskoormus.

TsMS-i § 377 lõike 1 kohaselt võib kohus hageja taotlusel hagi tagada, kui on alust arvata, et tagamata jätmine võib raskendada kohtuotsuse täitmist või selle võimatuks teha. Seega sisaldab hagi tagamise alus iseenesest sisuliselt nõuet lahendada hagi tagamise avaldus kiireloomuliselt. Kohtule tuleb avalduses põhistada asjaolusid, mis võimaldavad veenduda objektiivses ohus, et hagi tagamata jätmisel oleks hagi rahuldava otsuse sundtäitmine raskendatud või võimatu. Näiteks on hageja esitanud kostja vastu varalise nõude ja kostja on asunud pärast nõude esitamisest teadasaamist tegema toiminguid, et ennast oma vara peites või seda realiseerides varatuks muuta. Seega on hagi tagamise ja avalduse õigeaegse lahendamise eesmärk hoida ära kahju, mida kostja võib hagi õigeaegselt tagamata jätmisel hagejale tekitada. Mida suurem on hageja nõue, seda suurem kahju võib hagi tagamisega hilinedes või hagi tagamata jättes hagejale tekkida.

Avalduse lahendamise lühikese tähtajaga kaasneb vältimatult kohtu suurem eksimisvõimalus asja lahendamisel, kuid viivitamatu sekkumine on vajalik hagi tagamise eesmärgi täitmiseks. Kohtu eksimisvõimalust tasakaalustab ühelt poolt hageja õigus taotleda hagi tagamist korduvalt ning teiselt poolt kostja õigus hagi tagamine kõrgema astme kohtus vaidlustada.¹⁸ Samuti võimaldab kehtiv õigus paindlikkust juhul, kui diskretsiooniotsustuse tegemiseks tuleks kohtul vastaspool ära kuulata – sel juhul võib kohus avalduse lahendada TsMS-i § 384 lõike 1 teise lause kohaselt sama lõike esimeses lauses sätestatud tähtaega järgimata.

Kuigi avalduse lahendamise tähtaeg on muudatuse tulemusena senisest pikem, tuleb kohtul taotluse saamisel veenduda, kas tegemist on viivitamatut sekkumist nõudva olukorraga. Diskretsiooniotsuse tegemisel tuleb ka edaspidi lähtuda avalduse asjaoludest, sealhulgas objektiivsest ohust ja konkreetse olukorra kiireloomulisusest; muudetava sätte sõnastus viitab jätkuvalt menetlustoimingu kiireloomulisusele.

Siiski tuleb arvestada sellega, et kohus ei pruugi avaldust saades suuta objektiivselt hinnata, kas hagi tagamist saaks riskivabalt otsustada kolmandal tööpäeval avalduse esitamisest või tuleks

¹⁸ M. Kärson, S. Kärson. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne, § 384 kommentaar p 3.1.1.a.

tagamise küsimus otsustada viivitamata. Hagejate õiguskaitsse ei tohiks muudatuse tulemusena nõrgeneda. 2025. aasta 18. veebruaril toimunud kohtute ja advokatuuri esindajate ning eelnõu ettevalmistajate kohtumisel arutasid osalejad võimalusi, kuidas tagada seda, et senisest pikema taotluse lahendamise tähtaja kehtestamine ei tooks kaasa hagejate õiguste kahjustamist ning et kohus lahendaks kiireloomulised taotlused ka edaspidi aegsasti. Kohtud panid kohtumisel advokatuuri esindajatele südamele, et viivitamatut sekkumist nõudvad taotlused tuleks vormistada selgelt ja taotluse kiireloomulisus tuleb selgelt esile tuua. Kohtute esindajad kinnitasid, et töökorralduslikult on selliselt tagatud viivitamatut sekkumist nõudvate hagi tagamise taotluste kiire lahendamine ka edaspidi. Kohtumisel osalejad kinnitasid, et hagi tagamise teemal tehakse ka edaspidi koostööd, aktuaalseid küsimusi on võimalik käsitleda ja lahendada koolituse kaudu.

Aastal 2024 lahendati maakohtutes 319 hagi eeltagamise avaldust. Osaliselt või täielikult rahuldati neist 88 (33%). Avalduse esitamise päeval lahendati 47 ja järgmisel päeval 168 avaldust. Hagi eeltagamise avalduste keskmine menetlusaeg oli kaks kalendripäeva.¹⁹ See keskmine hõlmab ka nädalavahetusi ja riigipühaid, samuti on arvesse võetud aeg nende võimalike avalduste lahendamisel, kui kohus on pidanud TsMS-i § 384 lõike 1 teise lause kohaselt vajalikuks enne hagi tagamise otsustamist kostja ära kuulata. Kohtuasja menetluse käigus lahendati 591 avaldust. Seega ei nähtu menetlusstatistikast, et lühikese tähtaja järgimisest hälbitakse. Viidatud statistilistest andmetest ei ole samas võimalik järeldada, kas lühikese tähtaja järgimise tõttu on kohus jätnud hagi tagamata seetõttu, et ei olnud piisavalt aega süveneda avalduse asjaoludesse.

Muudatuse eesmärk on vähendada kohtu ja menetlusosalise menetluskoormust. Hagi tagamise avalduse läbivaatamistähtaja pikendamine jätab kohtunikule senisest rohkem aega kohtuasja süveneda ja teha tagamise või tagamata jätmise kohta põhjendatud otsustus. Menetlusosaline peaks saama kindluse, et tema avalduse läbivaatamiseks on olnud kohtunikul piisavalt aega ja hagi tagamata jätmist ei otsustatud rutakalt. Kuna kohtul on muudatuse tulemusena senisest enam aega hagi tagamise taotluse ja kohtuasja asjaoludesse süveneda, peaks muudatusega kaasnema ka see, et hagejad ei pea esitama hagi tagamise taotlust korduvalt. Sellega omakorda väheneb kohtu koormus. Muudatuse tulemusena ei kao hagi tagamise avalduste ümberjagamise vajadus, kuid eeldatavasti see väheneb ja pikem tähtaeg võimaldab kohtu tegevust paremini planeerida.

Eelnõu § 1 punktiga 9 tunnistatakse kehtetuks § 404, mis reguleerib kirjalikku menetlust kohtu määramisel, **punktiga 10** tõstetakse § 405 lõikes 1 lihtmenetluse põhinõude piirmääraks 3500 eurolt 5000 euroni ja lihtmenetluse piirmääraks koos kõrvalnõuetega 7000 eurolt 10 000 euroni. Muudatused on omavahel seotud.

Kehtiva regulatsiooni kohaselt menetleb kohus hagi oma õiglase äranägemise järgi lihtsustatud korras, järgides üksnes TsMS-is sätestatud üldisi menetluspõhimõtteid, kui tegemist on varalise nõudega hagiga ning hagi hind ei ületa summat, mis arvestatuna põhinõudelt vastab 3500 eurole ja koos kõrvalnõuetega 7000 eurole. Samas lõikes on esitatud näitlik loetelu menetluse lihtsustamise võimalustest lihtmenetluses.

Lihtmenetluse rakendamine hagimenetluses võimaldab esimese astme kohtus väiksema rahalise nõudega kohtuasjades tõhusamalt õigust mõista ning ka menetluskulusid kokku hoida.

¹⁹ Kohtute menetlusstatistika. <https://www.kohus.ee/eesti-kohtud/kohtute-menetlusstatistika>.

VTK-le tagasiside andjad toetasid lihtmenetluse piirmäära tõstmist. Viru Maakohtu tagasisides toodi esile, et ei tundu õige jätta menetlusosalised ilma korra kohasest õigusemõistmisest, sealhulgas edasikaebeõigusest.

Eelnõuga ei muudeta lihtmenetluse asjades edasikaebeõiguse regulatsiooni ega soovita muuta selle kohaldamispraktikat. TsMS-i § 442 lõike 10 kohaselt võib maakohus lihtmenetluse asjas tehtud otsuses märkida, et ta annab loa otsuse edasikaebamiseks ja sellise loa annab kohus eelkõige juhul, kui apellatsioonikohtu lahend on maakohtu arvates vajalik ringkonnakohtu seisukoha saamiseks mingi õigusnormi kohta. TsMS-i § 637 lõikes 2¹ on sätestatud, et lihtmenetluse asjas esitatud apellatsioonkaebus võetakse menetlusse üksnes juhul, kui maakohtu otsuses on antud luba edasikaebamiseks või kui maakohtu otsuse tegemisel on selgelt ebaõigesti kohaldatud materiaalõiguse normi või on selgelt rikutud menetlusõiguse normi või on selgelt ebaõigesti hinnatud tõendeid ja see võis oluliselt mõjutada lahendit. Viidatud normide koostoimes on Riigikohus aga andnud juhise õiguse ühetaoliseks kohaldamiseks ja asunud seisukohale, et ringkonnakohus saab menetlusökonoomia kaalutlusel lihtmenetluses tehtud kohtulahendi peale esitatud kaebuse menetlemisest keelduda üksnes siis, kui kaebus tervikuna on ilmselgelt põhjendamatu.²⁰ Kuigi TsMS-i § 637 lõike 2¹ sõnastusest võib välja lugeda, et ringkonnakohtul ei ole õigust võtta menetlusse apellatsioonkaebust maakohtu sellise otsuse peale, mille ilmselge ebaõigsus selgesti ei ilmne, on ringkonnakohtul siiski alati õigus apellatsioonkaebus menetlusse võtta ning lihtmenetluses apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldumine on pigem erand.²¹ Ringkonnakohus kontrollib maakohtu otsuse seaduslikkust juba apellatsioonkaebuse menetlusse võtmise otsustamisel. Kui ringkonnakohtul tekib kahtlus, et apellatsioonkaebuse esitamine võib siiski olla põhjendatud, võtab ringkonnakohus kaebuse menetlusse ja viib läbi kõikidele nõuetele vastava apellatsioonimenetluse. Kui ringkonnakohus lihtmenetluse asjas tehtud otsuse peale esitatud apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldub, saab selle peale esitada määruskaebuse. Seega ei saa väita, et lihtmenetluse asjas oleks rikutud apellandi põhiseadusest tulenevat õigust tema asjas tehtud otsuse peale edasi kaevata. Lihtmenetluses on seadusandja näinud lihtsalt ette võimaluse, et aja ja menetluses osalemisele kuluva ressursi kokkuhoiu eesmärgil kontrollib ringkonnakohus esmalt, kas asjas tuleb üldse täiemahuline apellatsioonimenetlus läbi viia. Kui maakohtu otsuse ebaõigsusele viitavaid asjaolusid ei nähtu, hoiab ringkonnakohus vastustaja ressursi kokku sellega, et vastustaja ei pea apellatsioonkaebusele vastama ega osalema kohtuistungil. Lihtmenetluses tehtud otsuse peale esitatud apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keelduda on ka apellandi huvides, sest kui ringkonnakohus ilmselgelt põhjendamatu apellatsioonkaebust menetleks, tuleks apellandil hiljem hüvitada vastustajale põhjendamatu apellatsioonkaebuse menetlemisest tekkinud kulud (§ 171 lg 1).²²

2023. aastal oli üldine keskmine menetlusaeg lihtmenetluses, asjades, mille tsiviilasja hind on kuni 3500 eurot, 109 päeva; hagnosis hinnaga 3500 – 10 000 eurot menetleti keskmiselt 166 päeva. Menetlusi, kus hagnosis jäi vahemikku 3500 – 10 000 eurot, oli maakohtutes 2023. aastal 3500 (21,7% hagnosismenetlustest).

Muudatuse eesmärk on menetlusökonoomia. Menetlusökonoomia on põhiseaduslikku järku õigusväärus. Lihtmenetluse piirmäära tõstmisel on edaspidi kohtunikel võimalik kaaluda lihtsustamisvõimaluste kasutamise otstarbekust kuni 5000 euro suuruse pöhinõude ja koos

²⁰ Näiteks RKTkm 13.03.2012. a, 3-12-12-12 p 9.

²¹ V. Kõve jt. Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 637, p 3.4. a).

²² Samas, p 3.4.c).

kõrvalnõuetega kuni 10 000 euro suuruse tsiviilasja hinnaga hagide läbivaatamisel. Muudatuse tulemusel suureneb nende kohtuasjade hulk, kus kohtul on lubatud kasutada lihtmenetluse võimalusi. Lihtmenetluses nõuete piirmäärade tõstmine annab kohtule kiiremini ja väiksemate kuludega võimaluse lahendada senisest enam väiksema rahalise väärtusega ja sisult lihtsaid asju. Samuti suureneb nende kohtumenetluste arv, mille puhul on ringkonnakohtul võimalus keelduda apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest, kui kaebus on täies ulatuses ilmselgelt põhjendamatu. Lihtmenetluse piirmäära tõstmine võimaldab kohtuasju senisest rohkem ja tõhusamalt menetleda ning kohtumenetluse piiratud ressursi säästlikumalt kasutada.

Lihtmenetluse piirmäära tõstetakse ka majandusnäitajate muutumise tõttu. Viimati tõsteti seda 2022. aastal. Statistikaameti kalkulaatori järgi kasvas tarbijahinnaindeks jaanuarist 2022. aastal kuni maini 2024. aastal 25,9%.²³ Prognoosi järgi kasvab tarbijahinnaindeks ka 2025. aastal.²⁴ Kohtunikul on jätkuvalt võimalik ise otsustada, milliseid menetluse lihtsustamise võimalusi kasutada. Lihtsustamisvõimaluste näitlik loetelu on kehtestatud TsMS-i § 405 lõikes 1. Kohtul tuleb lihtmenetluse läbiviimisel järgida üldisi menetluspõhimõtteid. Mõningate kuni 5000 euro suuruste põhinõuete ja koos kõrvalnõuetega kuni 10 000 euro suuruste nõuete menetlemisel võib samas tekkida olukord, kus hagihinna järgi oleks võimalik kasutada lihtmenetluse sätteid, kuid asja keerukuse tõttu ei ole lihtsustamisvõimaluste kasutamine otstarbekas.

Kuna eelnõu ettepaneku kohaselt tõstetakse märkimisväärselt selle summa ülempiiri, mille raames on lubatud rakendada lihtmenetlust ja muu hulgas määrata asja lahendamiseks kirjalik menetlus, siis ei ole § 404²⁵ eriregulatsiooni järele enam vajadust ning § 404 tunnistatakse kehtetuks.

Eelnõu § 1 punktiga 11 muudetakse § 415 lõike 2 teist lauset. Muudatuse kohaselt võib juhul, kui tagaseljaotsus toimetatakse kätte avalikult, esitada kaja 30 päeva jooksul alates päevast, kui kostja sai tagaseljaotsusest teada.

Kehtiva regulatsiooni kohaselt võib kaja esitada tagaseljaotsuse kättetoimetamisest alates 30 päeva jooksul. Kui tagaseljaotsus toimetatakse kätte avalikult, võib kaja esitada 30 päeva jooksul alates päevast, kui kostja sai teada tagaseljaotsusest või selle täitmiseks algatatud täitemenetlusest (TsMS-i § 415 lg 2).

Kehtiva regulatsiooni ja töökorralduse kohaselt toimub tagaseljaotsuse avaldamine tihti Ametlikes Teadaannetes. Pärast tagaseljaotsuse Ametlike Teadaannete kaudu kättetoimetamist võib sissenõudja pöörduda kohtutäituri poole kostja suhtes täitemenetluse algatamiseks. Kehtiva TsMS-i § 415 lõike 2 sõnastuse järgi võib menetlusosaline valida, kas esitada kaja lahendist teadasaamisest või täitemenetlusest teadasaamisest. Praktikas tekib tihti olukordi, kus kaja esitatakse ebamõistlikult pika aja möödumisel pärast tagaseljaotsuse tegemist. See, millal täitemenetlust alustatakse, sõltub aga sissenõudjast. Sissenõudja võib otsustada, et esitab avalduse täitemenetluse algatamiseks näiteks paar kuud pärast lahendi jõustumist või hoopis üheksa aastat hiljem. Seetõttu võib tekkida ebamõistlikult pikk lõtk tagaseljaotsusest teadasaamise ja täitemenetlusest teadasaamise vahel.

²³ Statistikaameti tarbijahinnaindeksi kalkulaator. <https://www.stat.ee/et/tarbijahinnaindeksi-kalkulaator>.

²⁴ Samas.

²⁵ TsMS-i § 404 lg 1 kohaselt võib kohus varaliselt hinnatava hagi asjas määrata kirjaliku menetluse, kui hagihind ei ületa summat, mis arvestatuna põhinõudelt vastab 4500 eurole ja koos kõrvalnõuetega 8000 eurole.

Muudatuse eesmärk on siduda kaja esitamise tähtaja algus lahendist, mitte täitemenetlusest teadasaamisega. Kuigi kostja võib tagaseljaotsusest teada saada ka täitemenetluse algatamise tõttu, ei ole muudatuse tulemusena menetlusosalisel enam võimalust valida, kas esitada kaja lahendist või täitemenetlusest teadasaamisest, kui ta sai lahendist teada juba enne täitemenetluse algatamist, ja sellega menetlust venitada. Selleks tuleb TsMS-i § 415 lõike 2 teisest lausest välja jätta tähtaja alguse sidumine täitemenetluse alustamisest teadasaamisega. Kui tagaseljaotsus toimetatakse kätte avalikult, võib muudatuse kohaselt esitada kaja 30 päeva jooksul alates päevast, kui kostja sai tagaseljaotsusest teada. Kostja peab ise tõendama, millal ta tagaseljaotsusest teada sai.

Maakohtud lahendasid 2023. aastal 5304 kohtuasja tagaseljaotsusega. Kaja esitati 80 tagaseljaotsuse peale.

Eelnõu § 1 punktiga 12 täiendatakse TsMS-i § 481 lõigetega 2⁴ ja 2⁵. Paragrahvi 481 muudatustega sätestatakse maksekäsu kiirmenetluses menetletavate tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete lubatavus. Maksekäsu kiirmenetluses võib nõuda üksnes krediidi põhisumma, seadusjärgse intressi ja seadusjärgse viivise tasumist, kui seadusjärgne intress ja viivis ei ole suuremad varem kokkulepitud intressi- või viivisemäärast. Samuti nähakse ette tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete tasumise arvestamise järjekord. Tarbijakrediidileping on võlaõigusseaduse (VÕS) § 402 lõike 1 järgi krediidileping, millega oma majandus- või kutsetegevuses tegutsev krediidiandja annab või kohustub andma tarbijale krediiti või laenu. Tarbija on VÕS-i § 1 lõike 5 järgi füüsiline isik, kes teeb tehingu, mis ei seonu iseseisva majandus- või kutsetegevuse läbiviimisega.

Muudatuste eesmärk on takistada tarbijakrediidilepingu alusel ülemääraste nõuete esitamist maksekäsu kiirmenetluses ning formaalse menetluse kuritarvitamist. Ülemääraste nõuete esitamine maksekäsu kiirmenetluses ja maksekäsu lubatavuse kriteeriumidega manipuleerimine on praktikas osutunud probleemiks.²⁶ Maksekäsu kiirmenetlus on formaalne elektrooniline menetlus, kus ei ole võimalik kontrollida ja hinnata igakülgset vaidluste asjaolusid ning tõendeid. Peamine menetluse garant on seisnenud selles, et enne kui kohus täitedokumendi ehk maksekäsu välja annab, tuleb makseettepanek võlgnikule kätte toimetada, seejuures ei ole maksekäsu kiirmenetluses lubatud kasutada avalikku kättetoimetamist Ametlike Teadaannete kaudu. Seega isikul, kelle suhtes maksekäsk tehakse, peab olema reaalne võimalus oma õigusi kaitsta. Kui võlgnik ei nõustu makseettepanekus esitatud nõudega, tuleb tal esitada kohtule vastuväide, mis ei pea olema põhjendatud; selgitused, kuidas võlgnikul tuleb toimida, kui ta nõudega ei nõustu, on märgitud makseettepanekus. Samuti on makseettepanekus märgitud õiguslikud tagajärjed, kui võlgnik õigeaegselt kohtule vastuväidet ei esita. Kui võlgnik esitab nõudele vastuväite, kohus maksekäsku ei tee, maksekäsu kiirmenetluse avaldus jäetakse rahuldamata ja menetlus lõpetatakse. Kui võlgnik vastuväidet ei esita, teeb kohus avalduses nõutud summa väljamõistmise kohta maksekäsu. Maksekäsk on kohtulahend.

Krediidiandjal tuleb enne tarbijakrediidilepingu sõlmimist kontrollida tarbija krediivõimelisust (VÕS § 403⁴ lg 6); kohtul tuleb vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimist kontrollida *ex officio*. Juhul kui krediidiandja rikub vastutustundliku laenamise

²⁶ Kohtunikud on pannud tähele, et maksekäsu kiirmenetluses esitatud tarbijakrediidilepingust tulenevad nõuded on paljudel juhtudel erinevad nõuetest, mis esitatud kohtule siis, kui samast võlasuhtest tulenevad nõuded on esitatud kohtule hagimenetluses – muu hulgas on maksekäsu kiirmenetluses süstemaatiliselt esitatud suuremaid nõudeid. Kohus on kahtlustanud, et tegemist võib olla kelmusega. Selliseid kahtlusi on väljendatud hagiavalduste kohta tehtud kohtulahendites, kohus on esitanud avalduse politseile kriminaalasja alustamiseks, samuti info prokuratuurile.

põhimõtet – ei ole tarbija krediivõimelisust kontrollinud või ei ole analüüsinud piisavalt krediivõimelisuse hindamise aluseks olevaid andmeid –, on tal õigus nõuda üksnes põhivõlgnevuse tasumist ja intressi ning viivist, mis ei ületa VÕS-i § 94 lõikes 1 või § 113 lõike 1 teises lauses sätestatud suurust.

Kuna maksekäsu kiirmenetluses kui formaalses elektroonilises menetluses hagimenetlusega samaväärselt tõendeid hinnata ei saa, luuakse muudatustega erireeglid, mille kohaselt on tarbijakrediidilepingust tuleneva nõude kohta toimivas maksekäsu kiirmenetluses õigus nõuda põhivõlgnevust, seadusjärgset intressi ja viivist, kui seadusjärgne intress ja viivis ei ole suuremad varem kokkulepitud intressi- või viivisemäärast. Juhul kui tarbija ja krediidiandja leppisid kokku väiksemas intressis või viivises kui seadusjärgne intress või viivis, on õigus nõuda kokkulepitud intressi ja viivist (§ 481 lg 2⁴).

TsMS-i § 481 lõikes 2⁵ nähakse ette tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete arvestamise järjekord maksekäsu kiirmenetluses. Tuleb tähele panna, et muudatused toovad kaasa selle, et kõik selle tarbijakrediidi võlasuhte raames tarbija tehtud maksed arvestatakse põhivõla ja intressi või viivise katteks, mis ei saa olla suuremad seaduses sätestatud määradest. Näiteks juhul, kui sama võlasuhte raames on tarbija juba maksid teinud, sh enne maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitamist, mis VÕS-i § 415 alusel kuulusid tasumisele teistsuguses järjekorras, arvestatakse need maksekäsu kiirmenetluses ümber ning näiteks VÕS-i § 415 lõike 2 punkti 1 alusel krediidiandja poolt tasutuks loetud sissenõudmiskulu loetakse maksekäsu kiirmenetluses ümberarvestatult tasutuks põhivõlgnevuse katteks.

Loodavad erisätted tarbijakrediidilepingust tulenevatele nõuetele maksekäsu kiirmenetluses ei takista krediidiandjal esitada tarbijakrediidilepingust tulenevaid nõudeid, mida muudatuste tõttu erimenetluses nõuda ei saa (näiteks VÕS-i §-s 113² sätestatud sissenõudmiskulud), menetlemiseks hagimenetluses. Tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete maksekäsu kiirmenetluses menetlemisele kohalduvad edaspidi jätkuvalt kiirmenetluses kehtivad piirangud: maksekäsu kiirmenetluses ei ole võimalik menetleda suuremaid rahalisi nõudeid kui 8000 eurot, mis hõlmab kokku nii põhivõlgnevust kui ka kõrvalnõudeid (TsMS § 481 lg 2²); kõrvalnõudeid ei menetleta suuremas ulatuses kui põhivõlgnevuse summa (TsMS § 481 lg 2¹) jne.

Näiteks võttis tarbija laenu 300 eurot ega tagastanud seda tähtaegselt. Tasumisega viivitamise korral on krediidiandjal õigus nõuda viivist, mida eelnõuga loodava TsMS-i § 481 lõike 2⁴ kohaselt saaks ta maksekäsu kiirmenetluses nõuda üksnes kuni seadusjärgses määrani. Euroopa Keskpannga põhirefinantseerimisoperatsioonidele kohaldatav viimane intressimäär eelnõu koostamise aja seisuga (s.o 01.01.2025. a määr) on 3,15%²⁷. VÕS-i § 113 lõike 1 kohaselt on seega seadusjärgne viivisemäär eelnõu koostamise ajal 11,15% aastas (ehk u 0,0315% päevas).

Kui tarbija makseviivitus kestab 100 päeva, saab krediidiandja nõuda viivist summas 9,45 eurot. Kui tarbija makseviivitus kestab 365 päeva, saab krediidiandja nõuda viivist summas 34,5 eurot. Lisaks saab krediidiandja nõuda sisse intressi, kuid seda kuni VÕS-i §-s 94 sätestatud määrani.

Maksekäsu kiirmenetluse eelis krediidiandja jaoks on jätkuvalt lahendi saamise kiirus ja väiksem kulu, kuid krediidiandjal on võimalik esitada nõudeid piiratumas ulatuses kui hagimenetluses (nt erinevalt hagimenetlusest saab intressi ja viivist nõuda üksnes kuni seaduses

²⁷ <https://www.eestipank.ee/volasuhete-intressimaar>.

sätetatud määras ja nõuda ei saa VÕS-i §-s 113² sätestatud sissenõudmiskulusid, mida saab nõuda aga hagimenetluses).

VÕS-i § 113² lõike 1 kohaselt saab majandus- või kutsetegevuses tegutsev võlausaldaja nõuda lepingu kehtivuse ajal tarbijalt võla sissenõudmiskulude hüvitamist iga sissenõutavaks muutunud kohustuse kohta saadetava vaid ühe meeldetuletuskirja eest summas kuni 5 eurot (eeldusel, et ta on saatnud tarbijale enne vähemalt ühe tasuta meeldetuletuse). Lisaks võib näiteks VÕS-i § 113² lõike 2 punkti 1 kohaselt majandus- või kutsetegevuses tegutsev võlausaldaja pärast lepingu lõppemist nõuda tarbijalt tarbijaga sõlmitud lepingu alusel ja lisaks iga solidaarvõlgniku või tagatise andja kohta sissenõudmiskulude hüvitist kogusummas kuni 30 eurot, seejuures võib esimese tarbijale saadetava tasulise meeldetuletuskirja eest nõuda kuni 15 eurot ning kummagi järgmise kahe kirja eest kuni 5 eurot, kui võlausaldaja nõue on kuni 500 eurot. Kui võlausaldaja nõue on suurem kui 500 eurot, saab ta nõuda suuremat sissenõudmiskulude hüvitist (vt täpsemalt VÕS-i § 113² lõike 2 punktid 2 ja 3). Nagu eespool öeldud, saaks selliseid nõudeid esitada üksnes hagimenetluses.

Eelnõu § 1 punktiga 13 täiendatakse TsMS-i paragrahvi 482 lõigetega 1¹ ja 1². Lõikega 1¹ reguleeritakse maksekäsu kiirmenetluse avalduse tingimused tarbijakrediidilepingust tuleneva nõude puhul, samuti avaldusele lisatavad tõendid. Tegemist on lisanõuetega maksekäsu kiirmenetluse avaldusele, mida tuleb tarbijakrediidilepingust tuleneva nõude puhul järgida lisaks TsMS-i § 482 lõikes 1 sätestatud nõuetele.

Lõike 1¹ esimesest lausest tuleneb, et juhul kui maksekäsu kiirmenetluses esitatakse tarbijakrediidilepingust tulenev nõue, tuleb seda ka avalduses märkida. Sellisel juhul tuleb ka välja tuua detailne ülevaade krediidi kasutusse võtmisest, lepingujärgsetest maksetest, samuti võrdlev arvutus kõigi tarbija maksete kohta põhivõla, intressi ja viivise katteks.

Avaldusele tuleb lisada nõude aluseks olev leping, et kontrollida laenusummat ja lepingujärgset intressimäära, samuti kokkulepitud maksegraafik. Kui võlgnik on teinud tagasimakseid, tuleb lisada andmed kõigi tehtud maksete kohta, maksete kuupäevad ja summad. Kui lepingus on ette nähtud muid tasusid ning seaduses sätestatust kõrgem intress, tuleb lisada ümberarvestus, st uuesti määratud tagasimaksed pärast intressimäära ja muude kulude vähendamist. Avaldusse tuleb märkida nõutava põhinõude suurus ning juhul, kui taotletakse intressi või viivist, ka vastavad summad, intressi- ja viivisemäärad ning periood, mille eest intressi või viivist arvestatakse. Kui leping on üles öeldud, tuleb esitada ülesütlemise kuupäev. Kui leping ei ole lõppenud, tuleb esitada uuesti määratud tagasimaksed. Tagasimaksete määramisel asendatakse lepingujärgne intressimäär seadusjärgse intressimääraga.

Avaldusele tuleb lisada ka tarbijale VÕS-i § 403¹ kohaselt esitatud Euroopa tarbijakrediidi standardinfo teabeleht ning elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingu puhul VÕS-i § 403³ kohaselt esitatud Euroopa standardinfo teabeleht .

Euroopa tarbijakrediidi standardinfo teabelehega esitatakse tarbijale enne lepingu sõlmimist kohustuslik lepingueelne teave. Nimelt tuleb krediidiandjal või -vahendajal esitada tarbijale mõistliku aja jooksul, enne kui tarbija on sõlminud lepingu või seotud oma pakkumusega, püsival andmekandjal Euroopa tarbijakrediidi standardinfo teabelehel krediidiandja pakutavatele lepingutingimustele ning vajaduse korral tarbija eelistustele ja tema esitatud teabele tuginedes VÕS-i § 403¹ lõikes 1 nimetatud andmed (nt krediidi liik; kasutusse võetav krediidisumma või krediidi ülempiir; krediidi kasutusse võtmise tingimused; lepingu kestus; põhisumma, intressi ja mis tahes muude tasude summa (tagasimakse), tagasimaksete arv ja

sagedus; kõigi tarbija poolt krediidi tagasimaksmiseks ja krediidi kogukulu kandmiseks tehtavate maksete kogusumma; intressimäär aasta kohta ja selle kohaldamise tingimused jne). Lisaks on VÕS-i § 403¹ lõikes 2 sätestatud lisateave, mida krediidiandja või -vahendaja peab Euroopa tarbijakrediidi standardinfo teabelehel tarbijale esitama (nt tarbijakrediidilepingust tulenevad tasud ning selliste tasude muutmise tingimused, kui tarbijalt tasusid nõutakse; tagatised, kui neid tarbijalt nõutakse jne). Elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingu korral on krediidiandja või -vahendaja kohustatud esitama tarbijale lepingueelse teabe püsival andmekandjal Euroopa standardinfo teabelehel (VÕS § 403³ lg-d 1 ja 2).

Lisaks tuleb avalduses välja tuua krediidi kulukuse määr, selle arvutamise aluseks olnud tagasimaksete summad ja tähtajad, kui tegemist oli VÕS-i § 406¹ lõikes 4 sätestatud lepinguga.

Krediidi kulukuse määr on krediidi kogukulu tarbijale, mis on väljendatud aastase protsendimäärana kasutusse võetud krediidisummast või krediidi ülempiirist, eeldusel et tarbijakrediidileping kehtib kokkulepitud tähtaja jooksul ning et krediidiandja ja tarbija täidavad oma kohustusi tarbijakrediidilepingus kokkulepitud tingimustel ja tähtaegadel (VÕS § 406 lg 1).

Eelnõu sättes nimetatud VÕS-i § 406¹ lõikes 4 sätestatud lepingute puhul, mille kohta tuleb avalduses välja tuua krediidi kulukuse määra aluseks olnud tagasimaksete summad ja tähtajad, ei ole tegemist arvelduskrediidiga, kuid mis on tähtajatud tarbijakrediidilepingud ja sellised tarbijakrediidilepingud, mille kohaselt tuleb krediit tagasi maksta teatud tähtaja jooksul või pärast tähtaja möödumist, mille järel võib krediidi taas kasutusse võtta (nn korduvkasutusega krediidilimiidiga tarbijakrediidileping, milles ei ole tagasimaksegraafik kindlaks määratud). VÕS-i kommenteeritud väljaandes on selliste lepinguliikide kohta selgitatud, et eelkõige on sätteil praktiline tähtsus krediitkaardilepingute puhul, mis on üldjuhul tähtajatud ning mida iseloomustab krediidilimiidi korduvkasutus, st kasutusse võetud krediidi tagastamisel võib tarbija krediidi uuesti kasutusse võtta. Seejuures saab tarbija otsustada, kui palju krediiti ta soovib kasutusse võtta ja kui palju tagasi maksta. Seetõttu ei ole krediitkaardilepingute puhul üldjuhul teada ei lepingu kestus, kasutusse võetav krediidisumma, tagasimaksete suurus ega tähtpäev, kuna need sõltuvad sellest, kas ja kui palju krediiti tarbija kasutusse võtab. Seetõttu on tähtajatute krediitkaardilepingute puhul vajalikud lisaeldused nii lepingu kestuse, kasutusse võetava krediidi summa kui tagasimaksete suuruse ja tähtpäevade osas.²⁸

Selliste lepingute puhul tuleb krediidi kulukuse määra arvutamisel VÕS-i § 406¹ lõike 4 kohaselt arvestada, et:

- 1) krediit on antud üheks aastaks alates krediidi esimesest kasutusse võtmisest ning viimase maksega tasub tarbija kogu järelejäänud põhisumma, intressi ja muud tasud, kui neid on;
- 2) kasutusse võetud krediit makstakse tagasi kaheteistkümne võrdse tagasimaksena võrdsete ajavahemike järel alates kuu aja möödumisest esimesest krediidi kasutusse võtmisest;
- 3) intressi ja muid tasusid arvestatakse tarbijakrediidilepingu kohaselt kasutusse võetud krediidilt ning intressi ja muid tasusid makstakse koos põhisumma tagasimaksetega.

Maksekäsuosakonnal tuleb kontrollida, kas maksekäsu kiirmenetluses esitatud nõue vastab maksekäsu kiirmenetluse eeldustele, mis on sätestatud TsMS-i §-s 481, ning tarbijakrediidilepingutest tulenevate nõuete kohta sätestatavatele menetluserisustele, st kas

²⁸ Varul, P jt. Võlaõigusseadus II. Kommenteeritud väljaanne. § 406¹ lõike 4 kommentaar, punkt 3.4.

tegemist on tarbijakrediidiga, kas see, mida võlausaldaja nõuab, on põhivõlgnevus, intress, mille suurus ei ületa seadusjärgsele intressile sätestatud suurust, ja viivis, mille suurus ei ületa seadusjärgsele viivisele sätestatud suurust, kui pooled ei leppinud kokku väiksemas intressis ja viivises. Kui pooled leppisid kokku väiksemas intressis ja viivises, tuleb lähtuda kokkulepitust. Samuti tuleb maksekäsuosakonnal kontrollida võlausaldaja esitatud arvestusi ja seda, kas võlausaldaja on arvestanud sama võlasuhte raames tarbija seni tehtud maksed ümber selliselt, et need kuuluvad tasumisele esimeses järjekorras põhivõlgnevuse, seejärel seadusjärgse intressi ja viivise katteks. Seega, kui tarbija on tasunud selle tarbijakrediidi võlasuhte raames näiteks enne maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitamist teatud rahasumma, mille võlausaldaja on arvestanud VÕS-i § 415 alusel esimeses järjekorras sissenõudmiskulude katteks, tuleb kontrollida, kas võlausaldaja on need vastavalt TsMS-i § 481 lõike 2⁵ kohaselt ümber arvutanud.

Täiendades sama paragrahvi lõikega 1², antakse kohtule maksekäsu kiirmenetluses sõnaselgelt võimalus küsida avaldajalt vajadusel täiendavaid tõendeid. Nende küsimine võib olla vajalik näiteks juhul, kui avalduses märgitu pinnalt ei ole selge, kas tegemist on õigussuhtega, millest tulenevat nõuet on võimalik TsMS-i § 481 kohaselt menetleda maksekäsu kiirmenetluses, või kui maksekäsu kiirmenetluse avalduses esitatud tarbijakrediidilepingust tulenevad nõuded ei ole esitatud tõendite pinnalt selged vms.

Eelnõu § 1 punktiga 14 täiendatakse TsMS-i paragrahvi 483 lõiget 1 ja pikendatakse makseettepaneku tegemise tähtaega tarbijakrediidilepingu alusel esitatud avalduse lahendamiseks. Kehtiva õiguse kohaselt tuleb kohtul teha makseettepanek kümne tööpäeva jooksul avalduse saamisest. Tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete puhul tuleb maksekäsuosakonnal teha muude maksekäsu kiirmenetluse avaldustega võrreldes rohkem ja teistsuguseid toiminguid, samuti hinnata tõendeid. Seetõttu tuleb anda kohtule senisest pikem aeg tarbijakrediidi asjades makseettepaneku tegemiseks. Muudatusega sätestatakse, et tarbijakrediidilepingu alusel esitatud avalduse kohta makseettepaneku tegemise tähtaeg on avalduse saamisest arvates kakskümmend tööpäeva.

Eelnõu § 1 punktiga 15 täiendatakse TsMS-i § 484¹ lõikega 4, millega nähakse ette, et tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete menetlemisel ei kohaldata sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud. TsMS-i § 484¹ reguleerib makseettepaneku tegemist osade nõuete või nõude osa suhtes; lõiked 1–3, mis tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete menetlemisele enam ei kohaldu, reguleerivad nt seda, et kui maksekäsu tegemise eeldused on täidetud osade nõuete või nõude osa suhtes, annab kohus avaldajale tähtaja seisukoha avaldamiseks; makseettepanek tehakse nõude või selle osa suhtes, millega avaldaja nõustub. Muudatuste kohaselt jätab juhul, kui maksekäsu tingimused on tarbijakrediidilepingust tuleneva nõude menetlemisel täidetud osade nõuete või nõude osa suhtes, kohus avalduse rahuldamata. Muudatus on seotud TsMS-i § 150 muudatusega, mille kohaselt ei tagastata riigilõivu, kui tarbijakrediidilepingust tulenevas nõudes esitatud maksekäsu kiirmenetluse avaldus jäetakse rahuldamata näiteks seetõttu, et avalduses esitatud nõuete puhul ei ole täidetud maksekäsu kiirmenetluse eeldused.

Avalduse rahuldamata jätmine ei takista avaldajal tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete esitamist hagimenetluses.

Muudatuse peamiseks eesmärgideks on vältida tarbijakrediidilepingust tulenevate ülemääraste nõuete esitamist maksekäsu kiirmenetluses ning parandada maksekäsu kiirmenetluses esitatud avalduste kvaliteeti. Samuti võimaldab muudatus teatud määral optimeerida

maksekäsuosakonna töökoormust, kuna selliste avalduste puhul ei tule kohtul edaspidi lõike 1 alusel avaldaja poole seisukoha saamiseks pöörduda.

Eelnõu § 1 punktiga 16 täiendatakse § 497² lõiget 1 pärast lauseosa „juriidilisest isikust pädeva üksuse“ lauseosaga „või käesoleva seadustiku § 497⁴ lõike 2 alusel menetlusse lubatud juriidilisest isikust pädeva üksuse“.

TsMS-i § 497² lõike 1 muudatustega täpsustatakse kollektiivsete esindushagide menetluse regulatsiooni. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse, millega loodi Eesti õigusesse kollektiivsete esindushagide menetlus, eelnõu Riigikogu menetluse käigus täiendati õiguskaitsemeetme saamise esindushagi menetluse kasutamise tingimusi. Õiguskaitsemeetme saamise esindushagi menetluse kasutamine seoti tarbijate miinimumarvuga: õiguskaitsemeetme saamise esindushagi menetlust on võimalik kasutada, kui juriidilisest isikust pädeva üksuse esitatud esindushagiga liitub vähemalt 10 tarbijat või valitsusasutusest pädeva üksuse esindushagiga liitub vähemalt 20 tarbijat. TsMS-i § 497² lõike 1 muudatusega täpsustatakse sätet selliselt, et oleks üheselt mõistetav, et tarbijate arvuline piirang kehtib ka sellise õiguskaitsemeetme saamiseks esitatud esindushagi puhul, mille esitab juriidilisest isikust pädev üksus, mille kohus on lubanud menetlusse *ad hoc* ning mida Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ei ole enne kandnud pädevate üksuste nimekirja.

Eelnõu § 1 punktiga 17 muudetakse § 510 lõiget 4. Muudatusega antakse surnuks tunnistamise asjades riigile teadaolevate andmete ja isiku surnuks tunnistamise kohta seisukoha esitamise õigus valdkonna eest vastutava ministri määratud asutusele.

TsMS-i 51. peatükis on sätestatud alused teadmata kadunud isiku surnuks tunnistamise ja surmaaaja tuvastamise menetluse läbiviimiseks. Praegu kehtiva seaduse kohaselt on Siseministeeriumil surnuks tunnistamise tsiviilasjades kaks võimalikku rolli: avaldaja roll ning kohtule andmete andja ja isiku surnuks tunnistamise võimalikkuse kohta seisukoha esitaja roll. Siseministeerium on menetlusosaline aastas keskmiselt 30-s surnuks tunnistamise tsiviilasjas. 2024. aastal osales Siseministeerium 34 menetluses – 11 menetluses avaldaja ja 23 menetluses andmete andja rollis.

Kõik 2024. aastal Siseministeeriumi initsiatiivil algatatud menetlused algatati Politsei- ja Piirivalveameti taotluste alusel. Kuivõrd Siseministeerium selles protsessis kohtumenetluse seisukohast lisaväärtust ei loonud, andis siseminister 2024. aasta lõpus volituse surnuks tunnistamise ja surnuks tunnistamise tühistamise avalduse esitamiseks Politsei- ja Piirivalveametile, kuna kehtiv TsMS (§ 509 lg 1 p 3 ja § 513 lg 1) võimaldab avalduse esitaja rolli puhul vastava volituse andmist. Kehtiv TsMS-i § 510 lõige 4 aga ei võimalda andmete andja ja isiku surnuks tunnistamise võimalikkuse kohta seisukoha esitaja rolli edasi volitada.

TsMS-i § 510 lõikes 4 on sätestatud, et isiku surnuks tunnistamise menetluse käigus küsib kohus siseministrilt riigile teadaolevaid andmeid teadmata kadunud isiku kohta ning tema seisukohta isiku surnuks tunnistamise võimalikkuse kohta. See roll on siseministril nendes tsiviilasjades, kus avaldajaks ei olnud Siseministeerium, vaid näiteks kadunud isiku lähedased, korteriühistu, kohaliku omavalitsuse üksus või siseministri volituse alusel Politsei- ja Piirivalveamet. Praktikas küsib Siseministeerium kohtunõude laekumisel alati teadmata kadunud isiku kohta informatsiooni Politsei- ja Piirivalveametilt, kuna üldjuhul on isiku surnuks tunnistamisele eelnenud isiku asukoha tuvastamise menetlus. Seda viib läbi Politsei- ja Piirivalveamet, kus on olemas teadmata kadunud isiku toimik, milles sisaldub detailne

informatsioon teadmata kadunud isiku asukoha tuvastamise menetluse kohta. Siseministeeriumi osalus selles protsessis ei loo kohtumenetluse jaoks lisaväärtust. Laekunud informatsiooni alusel edastab Siseministeerium kohtule Politsei- ja Piirivalveametilt saadud riigile teadaolevad andmed ja seisukoha isiku surnuks tunnistamise võimalikkuse kohta. Eeltoodust lähtudes on mõistlik muuta TsMS-i, sätestades surnuks tunnistamise asjades riigile teadaolevate andmete ja isiku surnuks tunnistamise kohta seisukoha esitamise õiguse valdkonna eest vastutava ministri määratud asutusele.

Muudatuse järel saab siseminister määrata selliseks asutuseks Politsei- ja Piirivalveameti ning Siseministeeriumi roll informatsiooni vahendajana kaob ära. Muudatuse järel saab kohus surnuks tunnistamise asjades vastused kiiremini otse infoallikast. Kuigi surnuks tunnistamise menetluste hulk aastas ei ole suur ning muudatuse mõju on seetõttu pigem väike, aitab muudatus siiski protsessis tarbetut bürokraatiat vähendada.

Eelnõu § 1 punktiga 18 muudetakse § 511 lõiget 3. Muudatusega jäetakse TsMS-i § 511 lõikest 3 välja valdkonna eest vastutavale ministrile kohtumääruste edastamise nõue.

Surmaandmete kandmiseks rahvastikuregistrisse saadetakse kohtumäärused ka edaspidi perekonnaseisuasutustele. Kohtumääruste edastamine lisaks Siseministeeriumile ei ole vajalik.

Eelnõu § 1 punktiga 19 jäetakse § 607 lõikest 1 välja tekstiosa „, § 404 lõikes 1“. Muudatus on seotud **punktiga 9**, millega tunnistatakse § 404 kehtetuks.

Eelnõu § 1 punktiga 20 täiendatakse § 666 lõiget 3 teise lausega. Muudatuse kohaselt vaatab edaspidi § 475 lõike 1 punktides 2–4, 9, 10¹, 11, 12¹, 15², 15³ ja 16 nimetatud hagita menetluses tehtud menetlust lõpetava määruse peale esitatud määruskaebuse ringkonnakohtus läbi ja lahendab üks ringkonnakohtu kohtunik.

Ringkonnakohtu menetluses kehtib reegel, et apellatsioonikohus on kollektiivne kohus, mis vaatab asju läbi kolmeliikmelises koosseisus (TsMS-i § 17 lg 1). TsMS-i § 666 lõige 1 sätestab sellest reeglist erandi, mille kohaselt vaatab ringkonnakohtus üldjuhul määruskaebuse läbi üheliikmelises koosseisus.

Hagita asi lahendatakse määrusega. Hagita menetluses tehtud menetlust lõpetava määruse peale esitatud määruskaebuse vaatab läbi ja lahendab kehtiva õiguse kohaselt ringkonnakohtu kolmeliikmeline koosseis (TsMS-i § 666 lg 3). Enamik hagita menetluses lahendatavaid kohtuasju ei ole aga PS-i § 146 mõttes esimeses kohtuastmes õigusemõistmise asjad. Nii põhiseadusandja kui ka seadusandja võivad olla üksnes teatud põhjustel (sh otstarbekuse kaalutlusel, autoriteetsuse huvides) soovinud anda mõne ülesande või tegevuse kohtuvõimu pädevusse, ilma et seda ülesannet või tegevust (nt registripidamine, järelevalvemenetlus, mitu hagita asja) oleks üldse peetud või oleks põhjust pidada sisuliselt õigusemõistmiseks, mis on PS-i § 146 järgi kohtuvõimu monopol.²⁹

Põhimõtteliselt võiks hagita menetluses esitatud avaldust lahendada seadusandja vastava otsuse korral esimese astme kohtu asemel ka mõni haldusorgan.

²⁹ Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. 2020. § 146 komm. 10.
https://pohiseadus.ee/sisu/3630/paragrahv_146.

Menetlusökonoomia eesmärgil tehakse muudatus, mille kohaselt teatud hagita menetluses tehtud menetlust lõpetava määruse peale esitatud määruskaebuse lahendab üks ringkonnakohtu kohtunik.

Eelnõu muudatuse järgi ei peaks edaspidi ringkonnakohtu kolmeliikmeline koosseis asju lahendama järgmistes menetlustes:

- 1) üleskutsemenetlus (TsMS-i § 475 lg 1 p 2);
- 2) isiku surnuks tunnistamine ja isiku surmaaaja tuvastamine (TsMS-i § 475 lg 1 p 3);
- 3) äraolija varale hoolduse seadmine (TsMS-i § 475 lg 1 p 4);
- 4) pärandi hoiumeetmete rakendamine (TsMS-i § 475 lg 1 p 9);
- 5) asjaõiguse kohandamine vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 650/2012 artiklile 31 (TsMS-i § 475 lg 1 p 10¹);
- 6) juriidilise isiku juhatuse ja nõukogu asendusliikme, audiitori, erikontrolli läbiviija ja likvideerija määramine (TsMS-i § 475 lg 1 p 11);
- 7) juriidilise isiku sundlõpetamine (TsMS-i § 475 lg 1 p 12¹);
- 8) notari ametitoimingute tegemise taotluse lahendamine (TsMS-i § 475 lg 1 p 15²);
- 9) nõude täitmise aegumise tõttu täitemenetluse lõpetamise avalduse lahendamine (TsMS-i § 475 lg 1 p 15³);
- 10) väljaspool kohtumenetlust esitatud taotluse alusel riigi õigusabi andmise otsustamine ning väljaspool kohtumenetlust riigi õigusabi tasu ja riigi õigusabi kulude kindlaksmääramine vastavalt riigi õigusabi seadusele (TsMS-i § 475 lg 1 p 16).

Tallinna Ringkonnakohus toetas VTK-s tehtud ettepanekut. Tartu Ringkonnakohus ettepanekut ei toetanud ja leidis, et ringkonnakohtul võiks olla võimalus lahendada teatud hagita asjades lõpplahendite peale esitatud määruskaebusi ka üheliikmelises kohtukoosseisus, kuid mitte keelata asjade lahendamist kolmeliikmelises kohtukoosseisus.

Eelnõu koostajad arvestasid tagasisidet osaliselt. Loobuti muudatusest maksekäsu kiirmenetluse, välisriigi kohtulahendite tunnustamise ja täitmise, kohtutäiturite otsuste peale kaebuse esitamise, tööstusomandi apellatsioonikomisjoni otsuste peale kaebuse esitamise ja kohtu lahendatavates vahekohtumenetluse asjades.

Eelnõu muudatuse tulemusel vaatab eelnimetatud menetlustes ringkonnakohus hagita menetluses esitatud määruskaebuse läbi üheliikmelises koosseisus. Neil kohtunikel, kes ei osale edaspidi kolmeliikmelises koosseisus, jääb enam aega tegeleda teiste kohtumenetlustega. Kohtu töö muutub seeläbi efektiivsemaks ja menetlusosalise jaoks saabub õigusrahu kiiremini.

Ringkonnakohtud lahendasid 2023. aastal 1594 määruskaebust, sealhulgas vaadati hagita menetluses läbi 945 määruskaebust (60%). See arv hõlmab nii hagita asjades tehtud menetluslike määruste peale esitatud määruskaebusi kui ka hagita asjade lõpplahendite peale esitatud määruskaebusi. Arvestades 2023. aasta menetlusstatistikat, võib eeldada, et ringkonnakohtus vaataks edaspidi kolme kohtuniku asemel üks kohtunik läbi suurusjärgus 540 määruskaebust. Keskmine menetlusaeg hagita menetluses oli 101 päeva (2020. aastal oli 79 päeva). Määruskaebemenetluses oli keskmine menetlusaeg 90 päeva (2020. aastal 66 päeva). See näitaja hõlmab nii hagi- kui ka hagita asjades esitatud määruskaebuste, sealhulgas nii hagita asjades tehtud menetluslike määruste peale esitatud määruskaebuste kui ka hagita asjades lõpplahendite peale esitatud määruskaebuste keskmist menetlusaega.

3.2. Pankrotiseaduse muutmine

Eelnõu §-ga 2 muudetakse pankrotiseadust.

Eelnõu § 2 punktiga 1 muudetakse PankrS-i § 10 lõiget 5. Muudatus näeb ette, et kui nõude kohta on jõustunud kohtulahend või vahekohtu otsus, ei pea võlausaldaja nõude kohta muid tõendeid esitama, välja arvatud juhul, kui tegemist on tarbijakrediidilepingust tuleneva nõudega, mille kohta on tehtud maksekäsk või tagaseljaotsus.

Kehtiva õiguse kohaselt piisab nõude tõendamiseks sellest, kui võlausaldaja esitab kohtu- või vahekohtu jõustunud otsuse – sellisel juhul ei ole tal kohustust lisada muid tõendeid, isegi kui nõude sisu ja selle aluseks olev lepinguliste suhete kehtivus ei ole menetluses sisuliselt kontrollitud. Praktikast tähendab see, et ka tarbijakrediidilepingul põhinevaid nõudeid, mille kohta on tehtud maksekäsk või tagaseljaotsus, saab maksejõuetusmenetluses esitada ilma igasuguste lisadokumentideta.

Kuna maksekäsu- ja tagaseljaotsuse menetlused toimuvad üldjuhul vastuväideteta ja ilma võlgniku sisulise osaluseta, ei pruugi sellised kohtulahendid kajastada, kas krediidileping vastas tarbijakrediidi seaduse nõuetele ning kas seejuures järgiti krediidivõimelisuse hindamise ja vastutustundliku laenamise põhimõtet. Eriti tarbijakrediidi valdkonnas on oluline, et menetluse korral oleks võimalik hinnata, kas nõue tugineb kehtivale ja õiguspäraselt sõlmitud lepingule.

Muudatuse eesmärk ongi kehtestada erand just selliste nõuete puhul: kui tarbijakrediidilepingust tuleneva nõude kohta on tehtud maksekäsk või tagaseljaotsus, tuleb lisaks kohtulahendile esitada ka lepingudokumendid, krediidi kulukuse määra arvutus (KKM) ning tõendid vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimise kohta. Sel viisil ei saa enam tugineda üksnes vormilisele kohtulahendile, vaid tuleb sisuliselt näidata, et leping oli kehtiv ning krediidi andmise protsess vastas seaduses sätestatud nõuetele.

See muudatus on kooskõlas PankrS-i § 94 lõike 1¹ täiendusega ning parandab halduri ja kohtu võimalusi kontrollida, et maksejõuetusmenetluses aktseptitavad nõuded oleksid seaduspärased, läbipaistvad ning põhineksid õiglase krediidisuhtluse põhimõtetel. Samuti aitab see vältida olukordi, kus nõue muutub vaidlustamatuks üksnes selle tõttu, et on antud täitedokumendi vorm, kuigi leping ise ei vasta seadusest tulenevatele sisunõuetele.

Eelnõu § 2 punktiga 2 muudetakse PankrS-i § 94 lõiget 1¹. Kehtiv seadus ei sätesta sõnaselgelt, milliseid dokumente peab võlausaldaja esitama, kui tema nõue põhineb tarbijakrediidilepingul, millele on antud täitedokumendi jõud, näiteks maksekäsk, tagaseljaotsus või täitemenetluse seadustiku § 2 lõike 1 punktis 18 nimetatud notariaalne kokkulepe. Praktikast tähendab see, et maksejõuetusmenetluses jääb halduri ja kohtu hinnata, milliseid tõendeid nõude aluseks oleva krediidilepingu seaduslikkuse kontrollimiseks piisavaks pidada. See aga võib viia olukorrani, kus täitedokumendi olemasolu varjutab lepingueelse hoolsuskohustuse rikkumisi ning piirab menetlusosaliste võimalusi nõude põhjendatust sisuliselt vaidlustada.

Uue lõike eesmärk on kehtestada selge ja siduv miinimumnõue dokumentidele, mida võlausaldaja peab pankrotihaldurile esitama, kui tema nõue põhineb tarbijakrediidilepingul ja sellele on antud täitedokumendi jõud (maksekäsk, tagaseljaotsus või täitemenetluse seadustiku § 2 lg 1 p-s 18 nimetatud notariaalne kokkulepe). Võlausaldaja peab pankrotihaldurile esitama lisaks kohtulahendile või notariaalsele kokkuleppele vähemalt järgmised dokumendid: tarbijakrediidilepingu koopia, andmed krediidi väljamaksmise ja tagasimaksmise kohta, krediidi kulukuse määra (KKM) arvestuse, tõendid vastutustundliku laenamise põhimõtte

järgimise kohta, eelkõige seoses krediivõimelisuse hindamisega, ning muud asjakohased dokumendid. Loetelu ei ole ammendav ning halduril või kohtul on õigus vajaduse korral lisateavet nõuda. See tagab, et nõuete sisuline kontroll ei piirdu pelgalt loetelus nimetatud dokumentidega, vaid hõlmab kõiki asjakohaseid tõendeid. Avatud loetelu „muud asjakohased dokumendid“ lubab arvestada menetluse iseärasusi (nt kirjavahetus lepingupoolte vahel, maksegraafiku muudatused, laenu ümberkujundamise kokkulepped jms).

Notariaalne kokkulepe on loetellu lisatud seetõttu, et kuigi see on täitedokumentina kehtiv ja notariaalselt kinnitatud, ei tähenda see automaatselt, et kokkuleppe aluseks olev tarbijakrediidileping oleks sõlmitud koosõlas seadusest tulenevate nõuetega. Notar ei kontrolli lepingulise suhte sisulist vastavust tarbijakaitse regulatsioonidele ega laenuandja kohustusi krediivõimelisuse hindamisel. Seega tuleb ka selliste nõuete korral võimaldada halduril ja kohtul hinnata, kas võlausaldaja on krediidisuhtes järginud seadusest tulenevaid kohustusi.

Selle muudatusega luuakse õigusselgus ja ühtne standard, mille alusel haldur ja kohus saavad hinnata tarbijakrediidinõude põhjendatust sõltumata sellest, millise täitedokumendi alusel nõue esitatakse. See aitab ennetada põhjendamatu või õigusvastaselt sõlmitud krediidilepingute jõustumist maksejõuetusmenetluses ning kaitseb menetluses osalevate isikute õigusi, soodustades ühtlasi vastutustundliku laenamise põhimõtte rakendamist.

Eelnõu § 2 punktiga 3 muudetakse PankrS-i § 100³ lõike 4 punkti 1.

Kehtiva õiguse kohaselt käsitletakse pankrotimenetluses automaatselt „kaitsmiseta“ tunnustatavatena kõiki nõudeid, mis on rahuldatud jõustunud kohtulahendiga või täitedokumentina täidetava vahekohtu otsusega (sh täitemenetluse seadustiku § 2 lõike 1 punktide 6 ja 6¹ alusel). See tähendab, et nende nõuete suhtes ei ole vajalik sisuline vaidlus ega tõendamine – kohus loeb need kehtivaks isegi juhul, kui nende aluseks olev lepinguline suhe võib olla õigusvastane või tarbija kahjuks tasakaalust väljas.

Eelnõuga muudetakse seda automaatse tunnustamise reeglit tarbijakrediidilepingute puhul: edaspidi ei loeta maksekäsu või tagaseljaotsuse alusel esitatud nõudeid automaatselt kaitsmiseta tunnustatavateks, kui need põhinevad tarbijakrediidilepingul. Selliseid nõudeid tuleb käsitleda vaidlustatud nõuetena, mille puhul peab kohus tegema sisulise hindamise, sealhulgas kontrollima krediidilepingu kehtivust ja vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimist.

Muudatuse eesmärk on välistada olukorrad, kus tarbijakrediidinõuded saavad automaatse ja kontrollimatu tunnustuse üksnes formaalse täitedokumendi olemasolu tõttu, kuigi kohtumenetluses ei ole sisulist analüüsi toimunud – näiteks maksekäsu või tagaseljaotsuse puhul, mis on tehtud ilma võlgniku osaluseta. Arvestades tarbijate kaitset ja krediidituru usaldusväärsust, peab kohus saama hinnata, kas sellise nõude aluseks olev krediidileping vastas seadusele ja kas krediidi andmise tingimused olid tarbijale arusaadavad ja õiguspärased.

Säte täiendab § 10 lõike 5 ja § 94 lõike 1¹ muudatusi ning moodustab koos nendega süsteemse raamistiku, mille abil tagada, et tarbijakrediidinõudeid kontrollitakse sisuliselt, mitte ainult vormiliselt. See toetab läbipaistvust, õiglust ning vähendab riski, et maksejõuetusmenetluses rahuldatakse nõudeid, mis on tekkinud seadusevastasest krediidisuhtest.

Eelnõu § 2 punktiga 4 muudetakse PankrS-i § 193 lõiget 8 (üleminekusäte). Et vältida pooleliolevate pankrotimenetluste ebaselgust ning tagada õigusselgus ülemineku perioodil, sätestab eelnõu, et § 100³ lõike 4 punktis 1 tehtud muudatus kehtib ka nende pankrotimenetluste

kohta, mis on algatatud enne 1. jaanuari 2026, kuid mille võlausaldajate nimekiri ei ole veel kohtumäärusega kinnitatud. Selline üleminekusäte tagab, et kõik alates seaduse jõustumise kuupäevast sisuliselt alles kujundamisel olevad võlausaldajate nimekirjad läbivad uue sisulise kontrolli ega saa enam tarbijakrediidinõuete korral tugineda pelgalt vormilistele täitedokumentidele.

Säte välistab olukorra, kus samaaegselt menetluses olevate võlgnike suhtes kohaldataks erinevaid standardeid üksnes selle alusel, millal täpselt menetlus algatati või millises etapis kohtumenetlus parasjagu on. See suurendab võlausaldajate ja võlgnike võrdset kohtlemist, õiguskindlust ja menetluste läbipaistvust.

3.3. Riigi õigusabi seaduse muutmine

Eelnõu §-ga 3 muudetakse riigi õigusabi seadust.

Eelnõu § 3 punktiga 1 muudetakse RÕS-i § 15 lõiget 5. Muudatuse kohaselt saadetakse riigi õigusabi andmise määrus Eesti Advokatuurile riigi õigusabi infosüsteemi e-toimiku menetlemise infosüsteemi kaudu. Määrus loetakse kättetoimetatuks, kui Eesti Advokatuur kinnitab riigi õigusabi infosüsteemis selle vastuvõtmist.

Muudatusega täpsustatakse seaduses, et riigi õigusabi andmise määrus saadetakse advokatuurile üksnes riigi õigusabi infosüsteemi kaudu. Nimetatu on kooskõlas ka RÕS-i § 15 lõikega 5¹ ja justiitsministri 06.12.2013. a määruse nr 39 „Riigi õigusabi osutaja määramiseks taotluse esitamise ning e-toimiku süsteemi kaudu riigi õigusabi tasu ja kulude kindlaksmääramiseks dokumentide esitamise kord“ § 2 lõikega 1, mille kohaselt esitab kohus, prokuratuur või uurimisasutus advokatuurile riigi õigusabi osutava advokaadi määramiseks riigi õigusabi andmise määruse elektrooniliselt riigi õigusabi infosüsteemi e-toimiku süsteemi kaudu. Riigi õigusabi osutaja määramise taotlemiseks vajalikud andmed genereeritakse automaatselt riigi õigusabi andmise määrusest.

Praktikas edastatakse riigi õigusabi andmise määruseid advokatuurile kui avalik-õiguslikule juriidilisele isikule ka avaliku e-toimiku süsteemi ning e-posti kaudu ehk kokku kolmel erineval viisil. E-toimiku kaudu saab advokatuuri nimel menetlusdokumente vastu võtta üksnes esimees, kes esindab advokatuuri kõigis õigustoimingutes (advokatuuriseaduse § 10 lg 1), või tema poolt selleks volitatud esindaja. Viimase puhul tuleb advokatuuril esitada koos esindusõigust tõendava volikirjaga iga kord taotlus võimaldada juurdepääs määrusele. Määruste edastamine advokatuurile e-posti kaudu ei ole samuti põhjendatud, kuivõrd määrused võivad sisaldada tundlikke isikuandmeid. Ka ei saa advokatuur advokaadi määramiseks üldjuhul sellisel kujul esitatud määrusi ise riigi õigusabi infosüsteemi sisestada (vt viidatud justiitsministri 06.12.2013. a määruse nr 39 § 2 lg 3). Seetõttu on põhjendatud advokatuurile riigi õigusabi andmise määruste edastamine üksnes riigi õigusabi infosüsteemi kaudu, kus need on kättesaadavad volitatud advokatuuri töötajatele (haldurid ja jurist), kelle töökohustus on täita riigi õigusabi korraldamisega seotud ülesandeid. Muudatuse lisamine seadusesse on vajalik, et vältida ebaselgust riigi õigusabi andmise määruste edastamisel. See tagab, et advokatuur saab kõik määrused ühest allikast kiiresti, sujuvalt ja ilma tarbetu halduskoormuseta.

Muudatusena loetakse määrus kättetoimetatuks, kui Eesti Advokatuur kinnitab riigi õigusabi infosüsteemis selle vastuvõtmist. Kui riigi õigusabi osutav advokaat kinnitab infosüsteemis riigi

õigusabi esinduse nõusolekut ehk koos kohtumäärusega esitatud tellimuse vastuvõtmist, edastatakse tellimuse saatjale sellekohane automaatteade koos vastuvõtmise kuupäeva ja kellaajaga. Teade kinnitab, et advokatuur ja advokaat on tellimuse (sh riigi õigusabi andmise määruse) vastu võtnud.

Eelnõu § 3 punktiga 2 asendatakse RÕS-i § 15 lõikes 5¹ tekstiosa „e-toimiku menetlemise infosüsteemi (edaspidi *e-toimiku süsteem*)“ tekstiosaga „e-toimiku süsteemi“. Muudatuse tingis eelnõu § 2 punkt 1.

Eelnõu § 3 punktiga 3 tunnistatakse kehtetuks RÕS-i § 32 lõige 3. Riigi õigusabi tasu ning selle hüvitamisega seotud kulude sissenõudmise kohta aruannete esitamine Justiits- ja Digiministeriumile ei ole tehniliselt võimalik ning sellist aruandlust ei ole praktikas rakendatud. Menetluskulude, sh riigi õigusabi kulude sissenõudmine toimub praktikas kogumina, ilma et eristataks riigi õigusabi osa või et oleks võimalik koostada selle kohta eraldi aruandeid. RÕS-i § 32 lõikes 3 viidatud valdkonna eest vastutava ministri määrust ei ole kehtestatud alates seaduse vastuvõtmisest (28.04.2004) ning selleks on puudunud vajadus. Kuivõrd nimetatud säte ei ole ajakohane ega vasta kehtivale praktikale, tuleb see kehtetuks tunnistada.

§ 4. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse muutmise

Eelnõu §-ga 4 muudetakse tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seadust.

Eelnõu § 4 punktiga 1 täiendatakse TsMSRS-i §-dega 9³ ja 9⁴ eelnõuga TsMS-i § 415 lõikes 2 ja § 666 lõikes 3 tehtavate muudatuste rakendamiseks.

Eelnõuga tehakse TsMS-i § 666 lõikes 3 muudatus, mille kohaselt muudetakse teatud liiki hagita asjades lõpplahendi peale esitatud määruskaebuste puhul asja läbi vaatavat koosseisu. Senise kolmeliikmelise koosseisu asemel vaatab määruskaebuse edaspidi läbi üks ringkonnakohtunik. TsMSRS-i §-s 9³ nähakse rakendussättena ette, et need määruskaebused menetlust lõpetavate määruste peale, mis esitatakse enne 01.09.2025, vaadatakse läbi senise õiguse kohaselt ehk kolmeliikmelises kohtukoosseisus. Seega kohaldatakse TsMS-i § 666 lõike 3 muudatust nende hagita asjades lõpplahendi peale esitatud määruskaebuste puhul, mis esitatakse alates 01.09.2025.

Eelnõuga muudetakse TsMS-i § 415 lõiget 2, mis reguleerib kaja esitamist tagaseljaotsuse peale. Seni sai tagaseljaotsuse peale kaja esitamise tähtaega arvestada alates otsusest teadasaamisest või täitemenetluse algatamisest. Muudatuse kohaselt on tagaseljaotsuse peale võimalik esitada kaja alates otsusest teadasaamisest. TsMSRS-i §-ga 9⁴ nähakse ette, et tagaseljaotsuse peale, mille kohus tegi enne 01.09.2025 ja mis toimetati kätte avalikult, võib esitada kaja kuni 31.08.2025 kehtiva TsMS-i § 415 lõike 2 kohaselt. Seega kohaldatakse eelnõuga tehtavat muudatust nende avalikult kättetoimetatud tagaseljaotsuste puhul, mis on tehtud alates 01.09.2025.

Eelnõu § 4 punktiga 2 täiendatakse TsMSRS-i paragrahvida 11⁸ TMS-i § 221 lõigetes 1¹ ja 2 tehtavate muudatuste rakendamiseks. Kõnealuse eelnõuga muudetakse tsiviilkohtumenetlust ja täitemenetlust reguleerivaid õigusnorme eesmärgiga tagada tarbijakrediidi lepingust tuleneva nõude võlgniku parim kaitse olukorras, kus selle nõude suhtes on jõustunud kohtulahend, mille tegemisel kohtud ei kontrollinud tarbijakrediidilepingu vastavust seaduse nõuetele, sealhulgas seda, kas laenuandja pidas kinni vastutustundliku laenamise põhimõttest.

Samas on teada, et juba uue regulatsiooni loomise ajaks on mitmes maksekäsu kiirmenetluse maksekäsus võlgnikult välja mõistetud üksnes tarbijakrediidilepingust tulenev põhivõlgnevus, seadusjärgne viivis ja intress ning maksekäsu kiirmenetluse seadusest tulenevad kulud. Võlausaldajal on õigus neid summasid võlgnikult sisse nõuda sõltumata sellest, kas kohus on kontrollinud tarbijakrediidilepingu vastavust seaduse nõuetele, sealhulgas vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimist. Seetõttu ei ole põhjendatud kontrollida nõude ulatust topelt juhtudel, kui maksekäsus on nõue võlgnikult välja mõistetud sellises piiratud ulatuses. Niisugused juhtumid tuleb jätta muudetud TMS-i § 221 reguleerimisalast välja. Regulatsioon täidab kahte eesmärki. Esmalt välistab regulatsioon hagide esitamise olukorras, kus võlausaldaja esitab sundtäitmisele sellise nõude, mille puhul sundtäitmise lubamatuks tunnustamise hagi on perspektiivitu. Teisalt annab regulatsioon võlgnikule selgelt teada, mis ulatuses tuleks hagi esitada.

Sama puudutab ka osa hagimenetluses tehtud tagaseljaotsuseid. Tuleb möönda, et juba tagaseljaotsuse olemasolu viitab sellele, et tarbijakrediidilepingu nõude võlgnik ei pruukinud kasutada enda menetlusõigusi parimal viisil, nt ei vaielnud võlausaldaja nõudele vastu põhjusel, et too rikkus laenu andmisel vastutustundliku laenamise põhimõtet.

Samas on regulatsiooni luues teada, et osa kohtunikke kontrollis tarbijakrediidilepingu vastavust seaduse nõuetele, sealhulgas vastutustundliku laenamise põhimõttest kinnipidamist, omal algatusel ka tagaseljaotsusega lõppenud kohtuvaidlustes. Ka selliste juhtumite puhul ei oleks kohtuvaidluse uuesti avamine põhjendatud ning need kohtulahendid tuleks jätta TMS-i § 221 regulatsiooni kohaldamisalast välja.

Rakendussäte loob olukorra, kus kohtunik peaks sundtäitmise lubamatuks tunnustamise hagi lubatavuse hindamisel tutvuma ka tagaseljaotsusega lõppenud kohtuvaidluse materjalidega, et teha kindlaks, kas eelnevas menetluses on juba kontrollitud tarbijakrediidilepingu vastavust seaduse nõuetele, sealhulgas vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimist. Seda ei saa pidada liigselt koormavaks, eriti kui selline kontroll aitab tulevikus vältida põhjendamatu ja dubleerivaid kohtuvaidlusi juhul, kui neid asjaolusid on juba varasemas menetluses hinnatud. Ka sel puhul välistab regulatsioon hagide esitamise olukordades, kus võlausaldaja esitab sundtäitmisele sellise nõude, mille puhul sundtäitmise lubamatuks tunnustamise hagi on perspektiivitu. Võlgnik saab ka ise tutvuda kohtumenetluse toimiku materjalidega ning tuvastada, kas kohtumenetluses on kontrollitud tarbijakrediidi vastavust seaduse nõuetele, sealhulgas vastutustundliku laenamise põhimõttest kinnipidamist, või mitte.

Tarbijakrediidilepingutest tulenevate nõuete maksekäsu kiirmenetluse regulatsiooni muudatuste kohaldamiseks rakendussätteid ei looda. See tähendab, et muudatusi kohaldatakse vastavalt tsiviilkohtumenetluse üldsätetele: TsMS-i § 6 kohaselt tehakse tsiviilasja menetlustoiming toimingute tegemise ajal kehtiva seaduse järgi.

§ 5. Täitemenetluse seadustiku muutmine

Eelnõu §-ga 5 muudetakse täitemenetluse seadustikku.

Eelnõu § 5 punktiga 1 täiendatakse paragrahvi 24 lõiget 3 punktiga 6¹, mis tagab tarbijakrediidilepingust tuleneva nõude võlgnikule parima informeerituse võimalusest esitada sissenõudja vastu esitatavas hagis ka neid vastuväiteid, mille alused tekkisid enne täitedokumendi tekkimist. Muudatus puudutab täitemenetlusi, kus sundtäitmisele esitatakse maksekäsk ja tagaseljaotsuseid.

Eelnõu § 5 punktiga 2 täiendatakse paragrahvi 56 lõikega 21, millega kehtestatakse täitemenetluses saadud raha (tulemi) jaotamise järjekord juhaks, kui võlgniku suhtes on kohaldatud tarbijakrediidilepingu alusel tekkinud nõude sundtäitmist. Regulatsiooni loomisel on eeskujuks võetud võlaõigusseaduse § 415 lõige 2, mis sätestab osamaksete puhul nõuete rahuldamise järjekorra: laekunud makseid arvestatakse esimeses järjekorras võla sissenõudmiseks tehtud kulude katteks, teises järjekorras võlgnetava põhisumma katteks, kolmandas järjekorras intressi katteks ja neljandas järjekorras muude kohustuste katteks. Sellise korra eesmärk on soodustada tarbijakrediidilepingust tuleneva põhinõude kiiremat tasumist.

Ka TMS-i uue regulatsiooni loomise suurem eesmärk on vältida täitemenetluses olukorda, kus võlgnevus ei vähene selle tõttu, et võlgniku tasutud osamaksed katavad vaid pidevalt kogunevad kõrvalnõuded (nt viivised või intressid). Lisaks põhinõude kiiremale tagastamisele vähenevad põhinõude esmasel rahuldamisel täitemenetluse tulemist kiiremini ka kõrvalnõuded – eeskätt viivised ja intressid, mis sõltuvad põhinõude hetkesuurusest. Kõik see aitab võlgnikul kiiremini väljuda võlasuhtest ja täitemenetlusest. Täitemenetluse kontekstis on nende põhimõtete ja reeglite järgimine eriti oluline, mistõttu on otsustatud täiendada ka TMS-i regulatsiooni.

Eelnõu § 5 punktiga 3 muudetakse paragrahvi 221 lõiget 1¹ ja 2. Kuna kohtulahend on kõige õiguskindlam täitedokument, ei võimalda kehtiv TMS-i regulatsioon täitemenetluse käigus esitada selliseid sisulisi vastuväiteid kohtulahendist tulenevale nõudele, mida võlgnik oleks saanud esitada kohtumenetluse ajal. Selle eesmärk on vältida juba kohtumenetluses lahendatud vaidluse taasavamist täitemenetluses. Kohtulahendi alusel saab võlgnik esitada hagi sundtäitmise lubamatuks tunnistamiseks eelkõige juhul, kui nõue on rahuldatud, ajatatud, tasaarvestatud või esinevad muud asjaolud, mis on tekkinud pärast kohtulahendi jõustumist.

Muudatusega nähakse ette erand kahte liiki kohtulahendite suhtes: tarbijakrediidilepingust tulenevale nõudele tehtud maksekäsk ning tagaseljaotsus. Regulatsiooni jõustumise korral saavad võlgnikud, kelle suhtes on täitemenetlus nende kohtulahendite alusel juba algatatud, esitada sissenõudja vastu hagi sundtäitmise lubamatuks tunnistamiseks ka selliste asjaolude alusel, mis esinesid juba enne kohtulahendi jõustumist. Muudatuse tegemisel on ennekõike silmas peetud seda võimalikku vastuväidet, et enne täitedokumendi andmist ei kontrollinud ükski sõltumatu organ või isik tarbijakrediidilepingu vastavust seaduse nõuetele, sealhulgas seda, kas tarbijakrediidi lepingu sõlmimisel järgiti vastutustundliku laenamise põhimõtet või mitte.

Regulatsiooni rakendamisel tuleb hoolikalt jälgida, et see kehtib üksnes tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete alusel tehtud maksekäskude ja tagaseljaotsuste suhtes. Selle alusel ei saa vaidlustada muude nõuete kohta tehtud kohtulahendeid.

Kuna TMS-i § 221 lõige 3 sätestab, et võlgnik võib esitada sissenõudja vastu hagi sundtäitmise lubamatuks tunnistamiseks kuni täitemenetluse lõpuni, võimaldab seadusemuudatus kohtusse pöörduda kõigil võlgnikel, kelle suhtes on pooleli täitemenetlused tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete alusel tehtud maksekäskude või tagaseljaotsuste täitmiseks. Regulatsioonile saavad tugineda nii need võlgnikud, kelle puhul on täitemenetlus juba mõnda aega kestnud, kui ka need, kelle suhtes algab täitemenetlus alles pärast seadusemuudatuse jõustumist.

Tarbijakrediidilepinguga seotud nõue võib tuleneda nii kohtulahendist kui ka muust TMS-i § 2 lõikes 1 nimetatud dokumendist, eeskätt notariaalselt tõestatud kokkuleppest (TMS § 2 lg 1 p-d 18–19¹). Notariaalselt tõestatud täitedokumentide puhul võimaldab ka kehtiv TMS-i regulatsioon esitada selliseid vastuväiteid, mille alus tekkis enne täitedokumendi tekkimist. Seetõttu ei ole vaja neid täitedokumentide liike tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete sundtäitmiseiga seotud muudatustes eraldi käsitleda. Siiski tuleb seda asjaolu regulatsiooni rakendades meeles pidada.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõu ei sisalda uusi, vähetuntud ega võõrkeelseid termineid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Kavandatavad muudatused ei ole vastuolus Euroopa Liidu õigusega.

Tarbijate õiguste kaitset lepingulistes suhetes seoses tarbijakrediidi regulatsiooniga on reguleeritud peamiselt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. aprilli 2008. a direktiiviga 2008/48/EÜ, mis käsitleb tarbijakrediidilepinguid ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 87/102/EMÜ (nn *tarbijakrediidi direktiiv*), ja nõukogu 5. aprilli 1993. a direktiiviga 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (nn *tüüptingimuste direktiiv*).

Tarbijakrediidi direktiivis reguleeritakse spetsiifiliselt tarbijakrediidilepingutele kohaldatavaid nõudeid ning tüüptingimuste direktiivis reguleeritakse ebaõiglasi tingimusi müüja või teenuste osutaja ning tarbija vahel sõlmitud lepingutes. Mõlemad direktiivid on Eesti õigusesse üle võetud (lepinguõiguslikes küsimustes VÕS-i).

Eelnõu on ajendatud mitmest Euroopa Kohtu lahendist, milles kohus on juhtinud tähelepanu asjaolule, et nii tüüptingimuste direktiivi kui ka tarbijakrediidi direktiivi tõlgendades peab kohus tarbija õiguste tõhusaks kaitseks omal algatusel kontrollima Euroopa Liidu õigusest tulenevate tarbijakrediidi sätete rikkumist sõltumata menetluse vormist või kohtulahendi olemusest. Näiteks on Euroopa Kohtu lahendi C-618/10 punktis 53 j 57 kohus leidnud tüüptingimuste direktiivi tõlgendades, et direktiivi 93/13 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis ei võimalda kohtul, kellele on esitatud maksekäsu nõue, hinnata omal algatusel – ehkki talle on juba teada kõik vajalikud õiguslikud ja faktilised asjaolud – ettevõtja ja tarbija vahel sõlmitud lepingus sisalduva viivitusintressi tingimuse ebaõiglast laadi, kui tarbija ei ole vastuväidet esitanud. Sisult sama leidis Euroopa Kohus tarbijakrediidi direktiivi tõlgendades kohtuasja C377/14 punktis 62, tuues välja, et Euroopa Kohus on juba korduvalt meenutanud siseriikliku kohtu kohustust omal algatusel kontrollida liidu tarbijaõiguse teatavate sätete võimalikku rikkumist, ja rõhutades punktis 66, et tarbija tegelikku kaitset ei ole võimalik saavutada, kui siseriiklik kohus ei pea omal algatusel kontrollima liidu tarbijaõiguse normidest tulenevate nõuete järgimist. Seega on Euroopa Kohus korduvalt leidnud, et regulatsioon, mis ei võimalda kohtul maksekäsu menetluses hinnata omal algatusel tarbija kaitseks kehtestatud sätete järgimist, on Euroopa Liidu õigusega vastuolus.

Lisaks tuleneb kohtuasja C-679/18 punktist 23, et kohtu kohustus kontrollida omal algatusel Euroopa Liidu õigusest tulenevate tarbijakrediidi sätete rikkumist kohaldub ka vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimise kontrollile.

Lisaks järeldeb Euroopa Kohtu liidetud kohtuasjade C419/18 ja C483/18 otsuse punktist 67, et kohtul peab olema õigus nõuda, ka maksekäsu kiirmenetluses, et avaldaja esitaks enda nõude aluseks olevad dokumendid, ning punktist 68, et kohtu omal algatusel tegutsemine, sh avaldajalt tõendite nõudmine, ei ole vastuolus võistlevuse põhimõttega, sest tegemist on nõude aluseks olevate asjaolude tõendamisega.

Ka Riigikohus on 24.11.2023. a määruse nr 2-21-13098 punktis 13 leidnud, et sõltumata kohtumenetluse liigist (sh ka maksekäsumenetluses) peab kohus omal algatusel (ehk ka ilma tarbija sellekohase vastuväiteta) kontrollima tarbijakrediidilepingu kehtivust, kuna tarbijakrediidilepingute puhul on VÕS-i §-st 5 tulenevale üldisele lepinguvabaduse põhimõttele krediidsaaja kaitseks mitmeid piiranguid, millest kõrvalekaldumine muudab kas lepingu tervikuna (VÕS § 406² lg 1) või selles sisalduva intressikokkuleppe (VÕS § 403⁴ lg 7) tühiseks. Riigikohus on rõhutanud, et selline kohustus on kohtul alati, kui asjaolud viitavad tarbijakrediidilepingu sõlmimisele, ning viidanud, et selline seisukoht on kooskõlas ka Euroopa Kohtu praktikaga, milles on leitud, et liikmesriigi kohus peab omal algatusel analüüsima, kas on rikutud krediidiandja lepingueelset kohustust hinnata tarbija krediidivõimelisust.

Riigikohus on nimetatud lahendis veel välja toonud, et kohus peab mh kontrollima, kas tarbijale antud krediidi kulukuse määr on seadusega kooskõlas (p 14) ning kas krediidiandja on järginud vastutustundliku laenamise põhimõtet (p 17). Kokkuvõtlikult on Riigikohus sama lahendi punktis 25 välja toonud, et kuivõrd tehingu tühisuse aluseid peab kohus asja lahendamisel arvestama sõltumata sellest, kas pooled sellele sõnaselgelt tuginevad, ja intressikokkuleppe kehtivuse eelduseks on vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimine, siis peab krediidiandja oma nõude eeldusena vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimist tõendama. See kohustus on krediidiandjal sõltumata menetlusliigist, s.o nii hagimenetluses kui ka nt maksekäsu kiirmenetluses. See tähendab, et kohtul on vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimise kontrollimise kohustus sõltumata sellest, kas tarbija on tuginenud krediidiandja kohustuste rikkumisele.

Nimetatud Euroopa Kohtu lahendite ja Riigikohtu lahendi tõttu püütakse eelnõuga leida lahendus probleemile, kus maksekäsu kiirmenetluses esitatakse tarbijate vastu ülemääraseid nõudeid ning kohus nende seadusele vastavust ega põhjendatust ei kontrolli. Kehtiva regulatsiooni kohaselt ei ole maksekäsu kiirmenetluses ette nähtud ega ka praktikas esile toodud kõiki neid eespool kirjeldatud eeldusi, mida kohus tarbijakrediidilepingutest tulenevate nõuete puhul peab omal algatusel kontrollima. Samuti ei näe TsMS ette maksekäsu kiirmenetluses tõendite kogumist. Tegemist on n-õ formaalse elektroonilise menetlusega, kus puudub igasugune nõuete sisuline kontroll ilma võlgniku sellekohase vastuväiteta, mistõttu ei vasta ka praegune menetlus Euroopa Kohtu praktikale. Lisaks ei ole praegu maksekäsu kiirmenetluses võimalik ka kõikide eeltoodud asjaolude kontrollimiseks vajalikus ulatuses tõendeid koguda ja hinnata, kuna see väljuks maksekäsu kiirmenetluse olemusest ja eesmärgist ning kohtunikuabi pädevusest.

Kuna maksekäsu kiirmenetluses kui formaalses elektroonilises menetluses hagimenetlusega samaväärselt tõendeid hinnata ei saa, luuakse selleks, et tagada kooskõla ülalviidatud Euroopa Kohtu lahendite ja Riigikohtu lahendiga, lahendus eelnõuga. Selle tulemusena tuleb maksekäsuosakonnal edaspidi kontrollida: a) kas maksekäsu kiirmenetluses esitatud nõue

vastab maksekäsu kiirmenetluse eeldustele ning tarbijakrediidilepingutest tulenevate nõuete kohta sätestatavatele menetluserisustele, st kas tegemist on tarbijakrediidiga; b) kas see, mida võlausaldaja nõuab, on põhivõlgnevus; c) et intress ei ületaks seadusjärgsele intressile sätestatud suurust; d) et viivis ei ületaks seadusjärgsele määrale sätestatud suurust. Kui pooled leppisid kokku väiksemas intressis ja viivises, tuleb lähtuda kokkulepitust. Samuti tuleb maksekäsuosakonnal edaspidi kontrollida võlausaldaja esitatud arvestusi ja kontrollida, kas võlausaldaja on arvestanud tarbija seni sama võlasuhte raames tehtud maksed ümber selliselt, et need kuuluvad tasumisele esimeses järjekorras põhivõlgnevuse, seejärel seadusjärgse intressi ja viivise katteks.

Selliste muudatuste eesmärk on, et maksekäsu kiirmenetluses ei esitataks edaspidi tarbijakrediidilepingu alusel ülemääraseid nõudeid ega esineks formaalse menetluse kuritarvitamist. Seeläbi parandatakse maksekäsu kiirmenetluses esitatud avalduste kvaliteeti.

6. Seaduse mõju

Tsiviilkohtumenetluse muudatuste rakendamine toob kaasa sotsiaalse mõju ning mõju riigiasutustele HÕNTE § 46 tähenduses.³⁰ Muudatus ei avalda olulist mõju riigi julgeolekule ega välissuhetele, elu- ja looduskeskkonnale, regionaalarengule.

6.1. Sihtrühm

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmisest mõjutatud sihtrühma võib jagada kolmeks: kohus, menetlusosalised ja lepingulised esindajad.

6.1.1. Kohtu all peetakse silmas tsiviilasju menetlevaid kohtunikke ja kohtuametnikke. Kohtumenetluse läbiviimine on kohtu kohustus ning konkreetse toimingute teeb kohtus kas kohtunik, kohtujurist või istungisekretär. Seisuga 31.12.2023 on maakohtute tsiviilosakondades ametis 100 kohtunikku, reeglina on igal maakohtunikul oma kohtuistungisekretär ja kohtujurist. Ringkonnakohtute tsiviilkolleegiumis on 24 kohtunikku ja kohtujuristi ning Riigikohtu tsiviilkolleegiumis 7 kohtunikku ja 12 kohtunõunikku. Eelnõu muudatused mõjutavad kõiki tsiviilasju menetlevaid kohtunikke ja kohtuametnikke. Mõju avaldub sageli.

Maksekäsu kiirmenetlust puudutavad muudatused mõjutavad maksekäsuosakonda, mis asub Pärnu Maakohtu juures. Maksekäsuosakonnas on ametis kolm kohtunikuabi ning 30 referenti, lisaks osakonnajuhataja.

6.1.2. Menetlusosalistena peetakse mõju hindamise seisukohalt silmas konkreetsetes kohtuasjas osalevaid isikuid, kelleks on hageja, kostja, avaldaja, vastustaja ja kolmandad isikud, samuti menetlusosaliste seaduslikke esindajaid. Kohtute infosüsteemi andmetel osales 2023. aastal tsiviilkohtumenetluses 93 414 füüsilist isikut ja 38 015 juriidilist isikut. Tavaliselt ei pöördu

³⁰ VV määrus nr 180 „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri“. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122011228>.

inimene³¹ aasta jooksul kohtusse, seega enamikku inimesi eelnõus toodud muudatused ei mõjuta.

Maksekäsu kiirmenetlust puudutavad muudatused mõjutavad tarbijakrediiti väljastavaid krediidiandjaid ja tarbijaid. Eestis on registreeritud kaheksa krediidiasutust, viis välisriigi krediidiasutuse filiaali ja 42 krediidiandjat.³² Täitemenetluse seadustiku ning tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse muudatused mõjutavad täitemenetluse sissenõudjaid ja võlgnikke, vähemal määral kohtutäitureid. Pankrotiseaduse muudatused mõjutavad selgelt piiritletud sihtrühmi – krediidiandjaid ja pankrotihaldureid.

6.1.3. Lisaks puudutavad muudatused lepingulisi esindajaid. Eesti Advokatuuris on 31.12.2023. a seisuga 779 vandeadvokaati ja 353 vandeadvokaadi abi.³³ Tsiviilkohtumenetluses võivad menetlusosalist esindada ka teised TsMS-i § 218 tingimustele vastavad lepingulised esindajad, näiteks isikud, kes on omandanud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrikraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lõike 2² tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni (§ 218 lg 1 p 2). Professionaalsed esindajad osalevad kohtumenetluses regulaarselt.

6.2. Muudatuste mõju

6.2.1. Kavandatav muudatus: riigilõivu tagastamise võimaldamine kohtu algatusel

Luuakse õiguslik alus enam tasutud riigilõivu tagastamiseks kohtu omal algatusel riigilõivu tasunud menetlusosalisele, siiani oli tagastamise eelduseks menetlusosalise taotlus. 2023. aastal tegid kohtud tsiviilkohtumenetluses 2559 riigilõivu tagastuskannet. Paljudel juhtudel on otstarbekas enam tasutud riigilõiv menetlusosalisele tagastada ilma vastava avalduseta ning nendel juhtudel on edaspidi riigilõivu tagastamise menetlus lihtsam. Muudatus võimaldab kohtu töökorraldust tõhusamaks muuta. Samuti võimaldab muudatus vältida mõnel juhul menetlusosalise riigilõivu tagastamise nõude aegumist ja aegumise tõttu riigilõivusummade riigituludesse kandmist. Kohtutoimingute eest Rahandusministeeriumi arvelduskontole tasutud riigilõivu puhul ei ole võimalik eristada, millises summas on lõivu enam tasutud või millises summas riigilõivu tagastamise nõuded aeguvad, mistõttu ei ole selliseid statistilisi andmeid võimalik esitada.

Muudatuse mõju ulatus on väike nii kohtute töökorralduse kui ka menetlusosaliste õiguste seisukohalt.

6.2.2. Kavandatav muudatus: menetluskulude kindlaksmääramise vaidlustamise piirmäära tõstmine ja edasikaebeõiguse täpsustamine

Menetluskulude kindlaksmääramise määrase peale võib edasi kaevata menetluskulude hüvitamiseks õigustatud või menetluskulusid kandma kohustatud menetlusosaline, kui vaidlustatav menetluskulude summa ületab 500 eurot. Hetkel on vaidlustatava summa piirmäär

³¹ Statistikaameti andmetel oli jaanuaris 2024 Eesti rahvaarv 1 374 687. Kohtusse pöördub Eesti elanikest aastas 6,7%.

³² Finantsinspeksioon. [Pangandus ja krediit | Finantsinspeksioon](#).

³³ Eesti Advokatuur. <https://advokatuur.ee/est/advokatuur>.

280 eurot. Kohtute andmetel on kindlaksmääratud menetluskulu ja ka kaebuse hind üldjuhul suurem kui kehtiv piirmäär.

Muudatuse mõju ulatus on väike nii kohtute töökorralduse kui ka menetlusosaliste õiguste seisukohalt. Muudatus vähendab kohtute menetluskoormust ja hoiab ära menetlusosalistele tekkivaid lisakulusid.

Menetluskulude vaidlustamise piirmäära tõstmine riivab PS-i §-s 15 sätestatud kohtumenetlusele juurdepääsu põhiõigust ja §-s 24 sätestatud kohtulahendi peale edasikaebamise põhiõigust. Põhiõiguse piirangu legitiimne eesmärk on menetlusökoonoomia, mis on põhiseaduslikku järku õigusväärtus. Menetluskulude vaidlustamise piirmäära tõstmine on menetlusökoonoomia saavutamiseks sobiv meede, kuna võimaldab piiratud kohtumenetluse ressursi säästlikumalt kasutada ja menetleda vähem menetluskulude kindlaksmääramise peale esitatud kaebusi. Menetluskulude piirmäära tõstmine 280 eurolt 500 euroni on eesmärgi saavutamiseks vajalik, kuna esinduskulud on enamasti suuremad kui 280 eurot ning senine piirmäär ei ole täitnud selle kehtestamise eesmärki. Piirang on proportsionaalne, kuivõrd kindlaksmääratud esinduskulud on üldjuhul praegusest vaidlustamise piirmäärast suuremad ning menetlusökoonoomia eesmärgist lähtudes on põhjendatud mitte võimaldada vaielda väiksemate summade üle.

6.2.3. Kavandatav muudatus: nende isikute ringi täpsustamine, kes võivad esitada menetlusabi määruste peale määruskaebuseid

Muudatus täpsustab, et Rahandusministeeriumil on õigus esitada määruskaebus siis, kui riik on kohtuasjas menetlusosaline ning kohus saadab edaspidi menetlusabi andmise määruse ärakirja Rahandusministeeriumile ainult siis, kui riik on kohtuasjas menetlusosaline.

Muudatuse mõju on positiivne nii kohtute töökorralduse kui ka menetlusosaliste õiguste seisukohalt. Muudatus vähendab kohtute menetluskoormust ja hoiab ära menetlusosalistele tekkivaid lisakulusid. Kohtud saavad vabanevat ressursi kasutada olulisemate menetlustoimingute tegemiseks.

6.2.4. Kavandatav muudatus: hagi tagamise avalduse läbivaatamise tähtaja pikendamine

2023. aastal vaadati maakohtutes läbi 803 hagi tagamise avaldust. Hagi tagamise avalduse läbivaatamistähtaja pikendamine ühelt päevalt kolmele võimaldab kohtunikul rohkem kohtuasja süveneda, et teha tagamise või tagamata jätmise kohta põhjendatud otsustus. Seda saab pidada muudatuse positiivseks mõjuks. Negatiivse mõjuna tuleb arvestada riskiga, et kui seadus võimaldab kohtul hagi tagamise avalduse lahendada senisest hiljem, on kostjal rohkem aega astuda samme, et hagi rahuldava otsuse täitmist raskendada või see võimatuks muuta, näiteks vara realiseerida ja muuta ennast varatuks. Muu hulgas tuleb arvesse võtta, et kohus tagab hagi üksnes siis, kui esineb objektiivne oht, et lahendi täitmine võib olla raskendatud või võimatu. Kiireloomulised hagi tagamise taotlused tuleb kohtul ka edaspidi läbi vaadata kiiresti, et hageja õigused ei saaks kahjustada.

Muudatuse põhjendusena on toodud esile, et kuna kehtiv tähtaeg on väga lühike, pelgavad kohtunikud hagi tagada ja jätavad pigem tagamata, mis võib olla hagejale kahjulik, ning et tähtaja pikendamine võimaldaks rohkem asjaoludesse süveneda, sealhulgas juhul, kui hagi tagamise avalduse lahendab taotluse ümberjagamise tulemusena muu kohtunik kui see, kelle menetluses on kohtuasi, kus hagi tagamist taotletakse, ning kes ei ole kohtuasja asjaoludega

eelnevalt kursis. Tegemist on olukorraga, kus kohus jätab hagi tagamata. Hagi tagamata jätmise peale ei ole võimalik edasi kaevata, mistõttu selliseid statistilisi andmeid ei ole.

6.2.5. ja Kavandatavad muudatused: lihtmenetluse piirmäära tõstmine ja kirjaliku menetluse määramise sätte kehtetuks tunnistamine

Kehtiva õiguse kohaselt on lihtmenetluse rahaline piir põhinõudena 3500 eurot ja koos kõrvalnõuetega 7000 eurot. Eelnõu kohaselt on vastavad piirmäärad 5000 eurot ja 10 000 eurot. Lihtmenetluse piirmäära tõstmise tulemusena kaob vajadus sätte järele, mis võimaldab kohtul määrata kirjaliku menetluse, kui haghind ei ületa summat, mis arvestatuna põhinõudelt vastab 4500 eurole ja koos kõrvalnõuetega 8000 eurole.

Kui 2023. aastal oli keskmine menetlusaeg lihtmenetluses, asjades, kus tsiviilasja hind on kuni 3500 eurot, 109 päeva, siis hagnosis hinnaga 3500 – 10 000 eurot menetleti keskmiselt 166 päeva. Arvestades kohtule esitatud rahaliste nõuete suurust, võib lihtmenetluse asjade hulga kasvu, menetlust lihtsustavate võimaluste kasutamise sagenemist ning eeldatavasti ka menetlusaja lühenemist prognoosida umbes viiendiku hagimenetluste puhul.

Lihtmenetluse laialdasem kasutamine vähendab eeldatavasti kohtute töökoormust ning täidab menetlusökonomilist eesmärki. Kuivõrd menetlusliigi valik ei tohiks mõjutada kohtupidamise resultaati, siis on mõju menetlusosalistele pigem väike.

Kohtu jaoks on muudatus positiivne. Kohtul on võimalik lahendada väikese rahalise väärtusega ja sisult lihtsad asjad võimalikult kiiresti ning väikeste kuludega. Apellatsioonimenetluses suureneb nende kohtumenetluste arv, mille puhul on ringkonnakohtul võimalik jätta ilmselgelt põhjendamatud appellatsioonkaebused menetluse võtmata. Muudatus võimaldab kohtumenetluse ressursi efektiivsemalt kasutada ja muudab seeläbi kohtumenetluse kiiremaks.

6.2.6. Kavandatav muudatus: tagaseljaotsuse peale kaja esitamise regulatsiooni muutmine

Kui tagaseljaotsus toimetatakse kätte avalikult, võib muudatuse kohaselt kaja esitada 30 päeva jooksul alates päevast, kui kostja sai tagaseljaotsusest teada.

Nendes asjades, mis lahendatakse tagaseljaotsusega, ei ole menetlusosalisel edaspidi võimalik valida, kas arvestada kaja esitamise tähtaega alates otsusest teadasaamisest või täitemenetlustest teadasaamisest.

Maakohtud lahendasid 2023. aastal 5304 kohtuasja tagaseljaotsusega. Kaja esitati 80 otsuse peale. Muudatuse mõju on vähene. Võib eeldada, et menetlusaeg lüheneb ja õigusrahu saabub kiiremini.

6.2.7. Kavandatav muudatus: surnuks tunnistamise määruse edastamise ja riigile teadaolevate andmete ja isiku surnuks tunnistamise kohta seisukoha esitamise regulatsiooni muutmine

Kohtud ei pea edaspidi Siseministeriumile edastama surnuks tunnistamise asjades tehtud kohtumääruseid. 2024. aastal oli maakohtutes 35 isiku surnuks tunnistamise ja surmaaja tuvastamise menetlust. Nende menetluste osakaal tsiviilasjadest on küll väike, kuid toob kaasa ebavajaliku kohtutoimingu lahendi e-postiga edastamisel.

Muudatuse järel saab siseminister surnuks tunnistamise asjades riigile teadaolevate andmete ja isiku surnuks tunnistamise kohta seisukoha esitamise õiguse anda Politsei- ja Piirivalveametile ning Siseministeriumi roll informatsiooni vahendajana kaob ära. Muudatuse järel saab kohus

surnuks tunnistamise asjades vastused kiiremini otse infoallikast. Kuigi surnuks tunnistamise menetluste hulk aastas ei ole suur ning muudatuse mõju on seetõttu pigem väike, aitab muudatus siiski protsessis tarbetut bürokraatiat vähendada.

Muudatuse mõju on positiivne nii kohtute kui ka Siseministeeriumi töökorralduse seisukohalt. Muudatus vähendab kohtute ja Siseministeeriumi halduskoormust kohtulahendite edastamisel ja vastuvõtmisel. Kohtud saavad vabanevat ressursi kasutada olulisemate menetlustoimingute tegemiseks.

6.2.8. Kavandatav muudatus: teatud hagita menetlustes lahendab lõpplahendi peale esitatud määruskaebuse üks ringkonnakohtunik

Ringkonnakohtusse edastatud määruskaebuste arv on viimastel aastatel püsinud stabiilselt suur. Kui 2016. aastal saabus ringkonnakohtutesse 1639 määruskaebust, siis 2021. aastal 1812 ning 2023. aastal 1579. Need arvud sisaldavad nii hagi- kui ka hagita menetluses esitatud määruskaebuseid.

Ringkonnakohtud lahendasid 2023. aastal 1594 määruskaebust, sealhulgas vaadati hagita menetluses läbi 945 määruskaebust. Keskmise menetlusaeg hagita menetluses oli 101 päeva (2020. aastal oli 79 päeva). See keskmine sisaldab nii hagita menetluses menetluslike määruste peale esitatud määruskaebuseid kui ka lõpplahendite peale esitatud määruskaebuseid. Määruskaebuste osakaal kõikidest edasikaebustest ringkonnakohtutes oli 2016. aastal 55% ja 2023. aastal 60%.

Määruskaebemenetluse osakaalu suurenemine on oluliselt mõjutanud ringkonnakohtu töökoormust ja menetlusaegu. 2023. aastal lahendati ringkonnakohtutes apellatsioonimenetluses tsiviilasjad keskmiselt 240 päevaga (2020. aastal 182 päevaga) ning määruskaebemenetluses keskmiselt 90 päevaga (2020. aastal 66 päevaga).

Muudatus võimaldab ringkonnakohtu ressursi säästlikumalt kasutada. Arvestades 2023. aasta menetlusstatistikat, võib eeldada, et ringkonnakohtus vaataks edaspidi kolme kohtuniku asemel üks kohtunik läbi suurusjärgus 540 määruskaebust. Neil kohtunikel, kes ei osale edaspidi kolmeliikmelises koosseisus, jääb enam aega tegeleda teiste kohtumenetlustega. Kohtu töö peaks muutuma efektiivsemaks ja menetlusosalise jaoks peaks saabuma kiiremini õigusrahu.

6.2.9. Kavandatav muudatus: täpsustamine, kuidas toimub riigi õigusabi andmise määruste kättetoimetamine Eesti Advokatuurile

Muudatuse tulemusena saab riigi õigusabi andmise määruse Eesti Advokatuurile kättetoimetada üksnes riigi õigusabi infosüsteemi kaudu ning see loetakse kättetoimetatuks, kui advokatuur kinnitab riigi õigusabi infosüsteemis selle vastuvõtmist.

Muudatuse mõju on positiivne nii kohtute (peamiselt tsiviil- ja halduskohtute), prokuratuuri ning uurimisasutuste töökorralduse kui ka advokatuuri seisukohalt. See aitab muuta määruse kättetoimetamist selgemaks ning vähendab menetluskoormust, mille tulemusel saab vabanevat ressursi kasutada olulisemate (menetlus)toimingute tegemiseks.

6.2.10. Kavandatav muudatus: tunnistatakse kehtetuks riigi õigusabi tasu ja kulude hüvitamiskohustusega seotud ülevaate esitamise kohustus

Tegemist on sellise sätte kehtetuks tunnistamisega, mis reguleerib aruannete esitamist Justiits- ja Digiministeeriumile, kuid mida praktikas ei ole kasutatud ning mille rakendamine ei ole tehniliselt võimalik. Kuna menetluskulude, sealhulgas hüvitatavate riigi õigusabi tasude ja kulude sissenõudmine toimub kogumina ning nende eristamine ei ole olnud võimalik ega otstarbekas, ei too muudatus kaasa muudatusi sihtrühma jaoks. Muudatus aitab kaasa õiguskeskkonna selgusele ja korrastamisele, kõrvaldades normi, millel puudub praktiline rakendatavus.

6.2.11. Kavandatav muudatus – tarbijate piirarvu regulatsiooni täpsustamine õiguskaitsemeetme määramise esindushagi menetlemisel

Kollektiivsete esindushagide menetluse loomise regulatsioon jõustus 01.01.2025³⁴. Esindushagide menetluse loomise mõju on hinnatud tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (kollektiivsete esindushagide menetluse loomine) seletuskirjas³⁵. Eelnõu ettevalmistamise ajal ei ole teada, et Eesti kohtutesse oleks esitatud õiguskaitsemeetme saamise esindushagisid. Muudatuste eesmärk on tagada rikkumisest mõjutatud tarbijate, ettevõtjate ja pädevate üksuste võrdne kohtlemine esindushagide menetlemisel.

6.2.12. Kavandatav muudatus: tarbijakrediidilepingutest tulenevate nõuete menetlemise täpsustamine maksekäsu kiirmenetluses

Muudatuste eesmärk on tagada, et avaldajad ei kuritarvitaks maksekäsu kiirmenetlust ega nõuaks tarbijatelt tarbijakrediidilepingu alusel ülemääraseid summasid.

Muudatused puudutavad tarbijaid, kellele on väljastatud tarbijakrediit – ja potentsiaalselt ka neid tarbijaid, kellele antakse tarbijakrediiti tulevikus – ning kelle vastu esitatakse tarbijakrediidilepingust tulenevad nõuded kas maksekäsu kiirmenetluses või hagimenetluses, samuti neid tarbijaid, kellele otsustatakse tulevikus muudatuste tõttu tarbijakrediiti mitte anda.

Mõjutatud on tarbijakrediidi väljastamisega tegelevad krediidiandjad. Seejuures nii need krediidiandjad, kes tarbijakrediiti andes potentsiaalselt rikuvad vastutustundliku laenamise põhimõtet, kui ka need, kes seda põhimõtet järgivad. Mõlemasse rühma kuuluvad krediidiandjad saavad edaspidi maksekäsu kiirmenetluses nõuda vaid põhivõlgnevuse ja seadusjärgse intressi ning seadusjärgse viivise tasumist, st nende nõuete tasumist, mida VÕS võimaldab tasuda juhul, kui krediidiandja on rikkunud vastutustundliku laenamise põhimõtet. See ei piira hagiavalduse esitamist ülejäänud nõuete sissenõudmiseks. Krediidiandjal tuleb edaspidi kaaluda, kas esitada nõuded maksekäsu kiirmenetluses potentsiaalselt väiksemas määras ja ta saab lahendi kiiresti ja odavalt, või esitada nõuded hagimenetluses tarbijaga kokkulepitud määras, siis on menetlus aga kallim ja aeglasem. Hagimenetluses kontrollib kohus, kas krediidiandja on järginud vastutustundliku laenamise põhimõtet. Samuti tuleb võlausaldajal arvestada, et tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete puhul on maksekäsu kiirmenetluses teatud erandid (TsMS § 150 lg 1 muudatus ja § 484¹ täiendamine), mis on suunatud sellele, et avaldus oleks sisult kvaliteetne ja esitataks üksnes seadusega lubatud nõudeid.

³⁴ [Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus \(kollektiivse esindushagi menetluse loomine\)](#).

³⁵ Kättesaadav Riigikogu veebilehel [334SE](#) menetluse materjalide juures.

Nn korraliku krediidiandja jaoks toovad muudatused kaasa selle, et edaspidi on võlgnevuse täies ulatuses sissenõudmine kallim ja ajamahukam. Võib juhtuda, et nende kõrvalnõuete sissenõudmiseks, mida maksekäsu kiirmenetluses nõuda ei saa, ei ole otstarbekas hagimenetlust algatada. Tuleb silmas pidada, et maksekäsu kiirmenetluses on võimalik esitada rahalisi nõudeid summas kuni 8000 eurot, mis hõlmab nii põhi- kui ka kõrvalnõudeid ja kõrvalnõuded ei tohi ületada põhinõuet. Seega nt juhul, kui kokkulepitud intressimäär on seadusjärgsest intressist suurem (edaspidi on maksekäsu kiirmenetluses lubatud nõuda üksnes seadusjärgset intressi ja viivist), võivad kõrvalnõuete summad, mida maksekäsu kiirmenetluses nõuda ei saa, olla piisavalt väikesed, et hagimenetluses nõude esitamine ei oleks otstarbekas. See võib krediidiandjatele tuua kaasa vajaduse oma ärimudel üle vaadata. Näiteks võivad muudatused tuua kaasa selle, et korralikult vastutustundliku laenamise põhimõtet järginud võlausaldaja ei vali enam maksekäsu kiirmenetlust (või kaalub seda põhjalikumalt) ja algatab selle asemel kohe hagimenetluse, kuna soovib ka muude tarbijakrediidilepingus kokku lepitud ja VÕS-i alusel lubatud nõuete sissenõudmist (nt sissenõudmiskulu); hagimenetlusega kaasnevad menetluskulud.

Kui vastutustundliku laenamise põhimõtet järginud võlausaldajad valivad maksekäsu kiirmenetluse asemel (või ka kõrvalnõuete sissenõudmiseks, mida maksekäsu kiirmenetluses edaspidi nõuda ei saa) hagimenetluse, on see hagiavalduse rahuldamise korral tarbijale oluliselt kallim, kuna hagimenetlusega kaasnevad maksekäsu kiirmenetlusega võrreldes suuremad kulud; lisaks enda menetluskuludele tuleb kaotanud poolel tasuda ka vastaspoole menetluskulud, sh vastaspoole õigusabikulud, mis võivad olla märkimisväärsed (maksekäsu kiirmenetluses on väljamõistetavad menetluskulud ühetaoliselt 20 eurot kõigis maksekäsu kiirmenetluse asjades (TsMS § 484²)).

Muudatused mõjutavad maksekäsuosakonna tööprotsesse. Maksekäsuosakonnal tuleb edaspidi tarbijakrediidiasjades tõendite alusel hinnata, kas avalduses märgitud tarbijakrediidilepingust tulenevad nõuded on olemas, ja kontrollida avaldaja esitatud arvutusi, samuti krediidi kulukuse määra vastavust seadusega lubatud suurusele. Maksekäsuosakonnale kehtestatud tähtaega makseettepaneku tegemiseks pikendatakse senise kümne tööpäeva asemel kahekümnele tööpäevale. Tähtaja pikendamisega leevendatakse lisanduvate kontrollidega kaasnevat töökoormust.

Maakohtute koormus tõenäoliselt kasvab, kui hagimenetluse esitatakse tarbijaga kokkulepitud ning VÕS-i alusel lubatud nõudeid, mida enam maksekäsu kiirmenetluses nõuda ei saa. Eeldatavasti esitatakse tulevikus ka omajagu maksegraafikuid kompromissina kinnitamiseks. Maakohtu rakendatavaid menetlusnorme eelnõu ei mõjuta, st maakohtule muudatustega hagimenetluses uudset ja õppimist vajavat ei kaasne.

2024. aastal esitati maakohtutele 4673 tarbijakrediidilepingust tulenevat hagiavaldust.³⁶ Pärnu Maakohtu maksekäsuosakonnale laekus 2024. aastal lahendamiseks 47 380 maksekäsu kiirmenetluse asja. Võlanõude avaldusi esitati 46 429 (7,4% vähem kui 2023. aastal), millest 48% alus oli tarbijakrediidilepingu asjad.³⁷

³⁶ [Microsoft Power BI](#)

³⁷ [Maa-, haldus- ja ringkonnakohtute 2024. aasta menetlusstatistika töökoormusmetoodika põhimõtete alusel – Kohtute aastaraamat](#)

6.2.13. Kavandatav muudatus: pankrotimenetluses selgete tõendamisreeglite kehtestamine tarbijakrediidilepingutest tulenevate maksekäskude, tagaseljaotsuste ja notariaalsete kokkulepete puhul

Muudatuse peamine mõju seisneb tarbijakaitse tugevdamises ja pankrotimenetluse õigusselguse suurendamises. Kehtiva õiguse kohaselt on võimalik tarbijakrediidilepingust tulenevat nõuet esitada pankrotimenetluses maksekäsu, tagaseljaotsuse või notariaalse täitedokumendi alusel ilma sisulise lisakontrollita. See võib viia olukordadeni, kus pankrotimenetlusse jõuavad formaalselt jõustatud, kuid sisuliselt vaieldavad või tarbija õigusi rikkuvad nõuded. Eelnõuga seatakse selge nõue, et selliste nõuete esitamisel tuleb lisada ka lepingudokumendid, krediidi kulukuse määra (KKM) arvestus ning tõendid vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimise kohta, sh teave krediidivõimelisuse hindamise kohta.

Muudatus viib pankrotimenetluse kooskõlla Euroopa Kohtu ja Riigikohtu praktikaga, mille kohaselt peab kohus tarbijakrediidilepingute puhul hindama nõude kehtivust omal algatusel, sõltumata sellest, kas tarbija esitab vastuväite. Samuti suurendab muudatus õigusselgust võlausaldajate jaoks ja vähendab võimalusi kasutada pankrotimenetlust võlanõude formaalseks realiseerimiseks ilma sisulise põhjendatusega.

Notariaalne kokkulepe, kuigi täitedokumendina kehtiv, ei tähenda automaatselt, et selle aluseks olev krediidisuhe oleks õiguspärane. Notar ei kontrolli lepingutingimuste tasakaalustatust ega krediidiandja kohustuste täitmist, mistõttu võib notariaalne vormistus varjata sisuliselt tühist või tarbijale kahjulikku lepingut. Eelnõu muudatused tagavad, et ka selliste nõuete korral toimub sisuline kontroll.

Menetluskvaliteedi seisukohast loob muudatus pankrotihalduritele ja kohtutele selge raamistiku ning töövahendid nõuete sisuliseks hindamiseks. Pankrotiseaduse § 94 lõikes 1¹ sätestatav dokumentide loetelu võimaldab tõendamise standardimist, vähendades subjektiivseid tõlgendusi ja suurendades õigusselgust ning otsuste prognoositavust. Kuigi see toob lisadokumentide läbivaatamise tõttu kaasa mõningase ajakulu, kompenseeritakse see vaidluste vähenemise ja õigussüsteemi usaldusväärsuse kasvuga.

Krediidiasutustele on muudatuse mõju eelkõige tehniline. Kuigi neil tuleb oma andmehaldust ja tööprotsesse kohandada, ei too muudatus kaasa ulatuslikku halduskoormuse kasvu ega vajadust muuta laenude hinnastamismudeleid. Mõju on piiratud üksnes juhtumitega, kus krediidileping on muudetud täitedokumendiks ja nõue on esitatud pankrotimenetlusse või kohtutäituri kaudu täitmisele. Krediidi- ja inkassoturu regulatiivne koormus tervikuna märkimisväärselt ei kasva.

Seadusemuudatus ei muuda andmete säilitamise kehtivaid tähtaegu, vaid selgitab kehtiva õiguse rakendamist. Krediidiandjatel ja -vahendajatel on juba praegu õigus säilitada krediiditoimikutest pärit andmeid kauem kui kolm aastat, kui selleks on õiguslik alus, näiteks täitedokumendist tulenev nõue. Selline säilitamine vastab ka isikuandmete kaitse üldmääruse (GDPR) artikli 6 lõike 1 punktidele c ja f. Loovutatud nõuete puhul kandub säilitamiskohustus üle uuele võlausaldajale vastavalt krediidiinkassode ja -ostjate seadusele.

Haldurite ja kohtute töökoormus võib ajutiselt suureneda, kuna suureneb nõuete sisulise kontrolli vajadus. Samas luuakse selged standardid: kui võlausaldaja ei esita nõutud dokumente, võib kohus lugeda nõude mitteesitatuks pankrotiseaduse § 94 lõike 3 alusel. Samuti võimaldab muudatus eristada nõudeid, mille puhul ei ole vaja vastutustundliku laenamise põhimõtte

järgimist kontrollida, näiteks juhul kui nõue esitatakse ainult põhisumma ja seadusjärgse viivise ulatuses.

Kokkuvõttes võib muudatuse makromõju hinnata neutraalseks kuni mõõdukalt positiivseks: lühiajaline haldurite halduskoormuse ja kohtute töökoormuse kasv on tasakaalustatud õigusselguse, tarbijakaitse ning pankrotimenetluse usaldusväärse suurenemisega. Eelnõu aitab kaasa võlausaldajate ja tarbijate huvide tasakaalustamisele, piirab süsteemi kuritarvitamise võimalusi ning toetab riiklikku eesmärki vähendada ülevõlgnevust ja soodustada vastutustundlikku laenamist.

6.2.14. Kavandatav muudatus: sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi esitamise reeglite muutmine tarbijakrediidilepingust tuleneva nõude alusel tehtud maksekäskude ja tagaseljaotsuste täitemenetlustes.

Kohtutäituritele on muudatuse mõju minimaalne, kuivõrd nad ei osale hagimenetluses sisuliselt. Siiski võib kohtutäiturile tekkida kohustus peatada täitemenetlus hagi menetlemise ajaks, kui võlgnik esitab sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi ning kohus rakendab hagi tagamise abinõuna täitemenetluse peatamist. Muus osas ei mõjuta hagi esitamine kohtutäituri tegevust.

Võlgnike seisukohalt on muudatusel positiivne mõju. Võlgnikele luuakse võimalus esitada kohtule tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete vaidlustamiseks hagi viisil, mis seni täitemenetluses võimalik ei olnud. See võib anda võlgnikule võimaluse vähendada oma võlakooormust ning kiiremini väljuda võlasuhtest ja täitemenetlusest.

Suurim mõju avaldub sissenõudjatele, kes perspektiivis peavad võla sissenõudmiseks läbima kohtumenetluse teistkordselt. Samas tuleb arvestada, et kui hagimenetluse käigus selgub, et tarbijakrediidi andmisel on rikutud vastutustundliku laenamise põhimõtet või et leping ei vasta muudele seadusest tulenevatele nõuetele, on selline täiendav koormus põhjendatud. Täitemenetluse seadustiku rakendussätetega on seejuures püütud minimeerida perspektiivite hagide esitamise riski.

6.3. Muudatuste koondmõju ettevõtjate ja kodanike halduskoormusele

Plaanitavad muudatused füüsiliste ja juriidiliste isikute senist halduskoormust teadaolevalt ei mõjuta.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Seaduse rakendamisega ei kaasne riigile otseseid kulusid ega tulusid.

8. Rakendusaktid

Seadusemuudatuse rakendamiseks ei ole vaja kehtestada uusi ega muuta olemasolevaid rakendusakte. RÕS-i § 32 lõike 3 kehtetuks tunnistamisega muutub kehtetuks määrus, mida kehtestatud ei ole.

9. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub 2026. aasta 1. jaanuaril.

Kavandatud muudatused ei ole sedavõrd olulised, et nendega kohanemine vajaks pikemat aega.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

10.1. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu saadeti 20.11.2024. a kooskõlastamiseks ministeeriumitele ning arvamuse avaldamiseks Riigikohtule, esimese ja teise astme kohtutele, Eesti Kohtunike Ühingule, Õiguskantsleri Kantseleile, Eesti Advokatuurile, Eesti Juristide Liidule, Riigiprokuratuurile, Registrate ja Infosüsteemide Keskusele, Tartu Ülikooli õigusteaduskonnale, TalTechi õiguse instituudile ja Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituudile.

Eelnõu kooskõlastasid Haridus- ja Teadusministeerium, Siseministeerium ja Rahandusministeerium. Märkustega kooskõlastas eelnõu Regionaal- ja Põllumajandusministeerium. Arvamuse esitasid Viru Maakohus, RIK, Harju Maakohus, Tallinna Ringkonnakohus, Riigikohus, Tartu Maakohus, Tallinna Halduskohus, Eesti Advokatuur, Prokuratuur.

10.2. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku, pankrotiseaduse, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu saadetakse kooskõlastamiseks ministeeriumitele ning arvamuse avaldamiseks Riigikohtule, esimese ja teise astme kohtutele, Eesti Kohtunike Ühingule, Õiguskantsleri Kantseleile, Eesti Advokatuurile, Eesti Juristide Liidule, Riigiprokuratuurile, Registrate ja Infosüsteemide Keskusele, Tartu Ülikooli õigusteaduskonnale, TalTechi õiguse instituudile, Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituudile ja MTÜ-le FinanceEstonia.

Ootame huvirühmade tagasisidet eelkõige järgmistele eelnõu muudatustele

1. Piiratakse tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete esitamist maksekäsu kiirmenetluses selliselt, et maksekäsu kiirmenetluses on võimalik nõuda põhivõlgnevust ja seadusjärgset intressi ning seadusjärgset viivist; sama võlasuhte raames tarbija tehtud tagasimaksed arvestatakse maksekäsu kiirmenetluses ümber ning loetakse tasutuks esimeses järjekorras põhivõlgnevuse ning seejärel seadusjärgse intressi ja seadusjärgse viivise katteks.
2. Nähakse ette, et tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete menetlemiseks maksekäsu kiirmenetluses tuleb kohtule esitada vajalik info ja dokumendid.
3. Nähakse ette, et juhul kui maksekäsu kiirmenetluses esitatud tarbijakrediidilepingust tuleneva nõude avaldus ei vasta seaduses sätestatud nõuetele, ei nõua kohus puuduste kõrvaldamist, vaid jätab avalduse rahuldamata.
4. Nähakse ette, et kohtul on võimalik maksekäsu kiirmenetluses teha avaldajale ettepanek esitada täiendavaid tõendeid.
5. Jäetakse menetlusseadustikust välja senine regulatsioon, mille kohaselt kuulus tarbijakrediidilepingust tulenevas nõudes esitatud maksekäsu kiirmenetluse avalduse rahuldamata jätmisel korral riigilõiv teatud juhtudel tagastamisele.
6. Pikendatakse tarbijakrediidilepingust tulenevate nõuete alusel makseettepaneku tegemise tähtaega seniselt kümnelt päevalt kahekümnele päevale.
7. Antakse täitemenetluses olevatele võlgnikele, kelle suhtes on tarbijakrediidilepingust tuleneva nõude alusel tehtud maksekäsk või tagaseljaotsus ning algatatud sundtäitmine, võimalus esitada see nõue uuesti kohtulikule kontrollile.

8. Kui pankrotimenetluses esitatud nõue põhineb maksekäsul või tagaseljaotsusel, nõutakse lisadokumentide esitamist, mis tõendavad tarbijakrediidilepingu kehtivust, krediidi kulukuse määra õigsust ning vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimist.